

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tadej Lepener

Beg možganov in neravnovesje zaposlenih na trgu dela

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tadej Lepener

Mentor: doc. dr. Miroljub Ignjatović

Beg možganov in neravnovesje zaposlenih na trgu dela

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

Zahvala

*Zahvaljujem se mentorju za hiter odziv, strokovno pomoč in dosegljivost,
staršem, sorodnikom in prijateljem za podporo med študijem
in za potrpežljivost med nastajanjem diplomskega dela.*

Beg možganov in neravnovesje zaposlenih na trgu dela

V diplomskem delu obravnavamo problematiko bega možganov v Sloveniji. Ta aktualen družbeni pojav v slovenski zgodovini ni novost, kljub temu ga je treba obravnavati glede na spreminjajoče se družbene trende. V nalogi se potrjuje, da so vzroki za selitve iz Slovenije pretežno ekonomske narave, čeravno je analiza dela pokazala raznovrstne vplive, ki potiskajo (*push*) ljudi iz države. Pomanjkanje zaposlitvenih možnosti povečuje beg višje kvalificirane delovne sile v tujino. Velike razlike v gospodarski razvitosti tujih držav delujejo spodbudno za odseljevanje domačega izobraženega kadra. Med privlačnejšimi državami so tiste, ki imajo večjo stabilnost na političnem, socialnem in širšem družbenem področju. V nalogi je razvidno, da Republika Slovenija naredi premalo, da bi izobražen kader zadržala doma ali pa ga privabila spet nazaj. Kakšne posledice imajo tovrstne migracije za Slovenijo, je težko kvalitativno natančno oceniti, tudi zato, ker je od družbenega časa in prostora odvisno, katera pričakovanja so zaželeni. Beg možganov iz Slovenije ima zdaj na videz zanemarljiv negativen vpliv, vendar so lahko posledice toliko večje, ko bodo jasneje opazne v prihodnosti.

***Ključne besede:** selitve, beg možganov, neskladje na trgu dela, visoko izobraženi delavci*

Brain drain and the unbalanced labour market

The focus of the dissertation is on the problem of emigration of highly trained or qualified people, referred to as the brain drain, from the Slovenian labour market. This trending social phenomenon is not a novelty in the Slovenian history, nevertheless, it does need to be reassessed from the perspective of ongoing changes in the society. The dissertation confirms that the main reason for emigration from Slovenia is still economic in nature, although the analysis has identified other influences that effectively 'push' people out of the country. The imbalances in the labour market are forcing the highly qualified people to search for a job in other countries. Large differences in the economic development and activity in other countries have a positive effect towards the immigration of people educated and trained in Slovenia. The countries that attract the most immigrants have stable political and social environments. It is clear from the dissertation, the Slovenian government is not committing enough resources, to encourage its citizens to stay at home or to return home after their international experiences. Quantifying the consequences of emigrations on Slovenia is hard, especially when considering the desirable anticipations of societies time and space dimensions. Momentarily, the emigration of skilled workers has negligible effects on Slovenia, however, the negative consequences could potentially reach much higher levels once the impacts uncover in the future.

***Key words:** migration, brain drain, unbalanced labour market, highly qualified workers*

KAZALO

1 UVOD	8
2 OPREDELITEV IN VRSTE SELITEV	10
2.1 EKONOMSKE MIGRACIJE.....	12
2.2 ILEGALNE MIGRACIJE.....	13
2.3 TEKOČE SELITVE	14
2.4 POVRATNE SELITVE	15
2.5 KROŽENJE MOŽGANOV	16
2.6 MOTIVI MIGRACIJ.....	17
3 BEG MOŽGANOV	18
3.1 OPREDELITEV POJMA BEG MOŽGANOV.....	18
3.2 PUSH-PULL TEORIJA	20
3.3 SELITVENI TOKOVI IN BEG MOŽGANOV V SLOVENIJI.....	22
3.3.1 BEG MOŽGANOV PRED GOSPODARSKO KRIZO	22
3.3.2 BEG MOŽGANOV MED GOSPODARSKO KRIZO IN PO NJEJ.....	23
3.3.2.1 PRISELJEVANJE IN ODSSELJEVANJE V LETU 2014.....	24
3.3.2.2 IZOBRAZBENA STRUKTURA MIGRANTOV V 2014.....	25
3.3.2.3 PRISELJEVANJE IN ODSSELJEVANJE V LETU 2015.....	26
4 MIGRACIJE Z VZROKI IN POSLEDICAMI	27
4.1 ZAPOSLOVANJE TUJCEV IMIGRANTOV V SLOVENIJI	28
4.1.1 ZAPOSLOVANJE IMIGRANTOV IZ EU.....	28
4.1.2 ZAPOSLOVANJE IMIGRANTOV TRETJIH DRŽAV	31
4.2 VZROKI ZA BEG SLOVENSКИH DELAVCEV V TUJINO	33
4.3 POSLEDICE BEGA MOŽGANOV ZA SLOVENIJO.....	38
5 MIGRACIJSKA POLITIKA IN SMERNICE STRATEGIJ ZAPOSLOVANJA	40
5.1 MIGRACIJSKA POLITIKA V SLOVENIJI.....	40
5.2 STRATEGIJA ZAPOSLOVANJA MIGRANTOV V SLOVENIJI	43
6 RAZISKAVA BEGA MOŽGANOV	52
6.1 METODE DE LA.....	52
6.2 REZULTATI RAZISKAVE	53
6.3 ANALIZA RAZISKAVE.....	64
7 SKLEP	66
8 LITERATURA	67
PRILOGA	70
PRILOGA A: VPRAŠALNIK	70

KAZALO SLIK, TABEL IN GRAFOV

Slika: 2.1: Vzorci delovnih selitev in različne vrste selitev	15
Tabela 3.1: Migracijski tokovi pred gospodarsko krizo	22
Tabela 3.2: Migracijski tokovi med gospodarsko krizo in po njej	23
Graf 3.1: Selitve prebivalcev Republike Slovenije pred gospodarsko krizo	23
Graf 3.2: Selitve prebivalcev Republike Slovenije med gospodarsko krizo in po njej	24
Graf 6.1: Smer obiskovanega študija v Sloveniji	53
Graf 6.2: Obiskovanje univerze v tujini	53
Graf 6.3: Uspešnost zaposlitve v Sloveniji glede na pridobljeno izobrazbo	54
Graf 6.4: Uspešnost zaposlitve v tujini glede na pridobljeno izobrazbo	54
Graf 6.5.1: Trenutna država bivanja	55
Graf 6.5.2: Zadovoljstvo s plačilom v tujini	55
Graf 6.6: Zadovoljstvo s ponudbo dela v Sloveniji	56
Graf 6.7.1: Zadovoljstvo s ponudbo dela v tujini	56
Graf 6.7.2: Razlika v ponudbi dela v tujini glede na Slovenijo	57
Graf 6.8.1: Hitrost pridobitve zaposlitve v tujini glede na Slovenijo	57
Graf 6.8.2: Časovni okvir pridobitve zaposlitve v tujini	58
Graf 6.9: Glavni razlog odhoda v tujino	58
Graf 6.10: Prednosti dela v Sloveniji	59
Graf 6.11: Prednosti dela v tujini	59
Graf 6.12.1: Prednosti bivanja v tujini	60
Graf 6.12.2: Slabosti bivanja v tujini	60
Graf 6.13.1: Možnost vrnitve v Slovenijo	61
Graf 6.13.2: Čas potencialne vrnitve v Slovenijo	61
Graf 6.13.3: Pogoji za vrnitev v Slovenijo	62
Graf 6.14.1: Iskanje zaposlitve v Sloveniji med bivanjem v tujini	62

Graf 6.14.2: Sodelovanje s slovenskimi podjetji na poslovni ravni	63
---	----

1 UVOD

Migracije v svetovni zgodovini niso nov pojav. Ljudje so se od nekdanj selili iz različnih razlogov, da bi premostili socialne probleme, se rešili nestabilnega političnega okolja, si omogočili boljše pogoje za zdravstveno oskrbo, izobrazbo, se rešili naravnih ujm in predvsem bivali v prijaznejšem življenjskem okolju. Danes se migracije dogajajo v večjem obsegu, razlogi pa so podobni. V nalogi nas bo natančneje zanimal le določen vidik migracij. Gre za beg možganov, odhod višje izobražene družbene sile v tujino, čemur smo v Sloveniji priča že desetletja. Kljub temu da ne gre za nov pojav, so vzroki vselej odvisni od časa in prostora. Zato je treba obravnavati beg možganov zmeraj znova kot pomemben spreminjajoč se družbeni pojav.

V nalogi izpostavljamo dve hipotezi

Hipoteza 1: Pomanjkanje zaposlitvenih možnosti povečuje beg višje kvalificirane delovne sile v tujino.

Hipoteza 2: Zaradi odhoda v tujino in tamkajšnjih ugodni delovnih pogojev se izseljenci redko vračajo v domovino.

Uvodni del naloge je podrejen izpostavitvi ključnih pojmov in opredelitvi fenomena bega možganov. V drugem delu pa analiziramo in vrednotimo vzroke za tovrstne migracije. Naša hipoteza, da pomanjkanje zaposlitvenih možnosti povečuje beg višje kvalificirane delovne sile v tujino, se potrjuje tako v prvem, teoretičnem delu, kakor drugem, empirično raziskovalnem vrednotenju anketnih vprašalnikov. V ospredju so torej ekonomski razlogi, ki so tudi najpogostejši vzroki migracij kot takih. Vendar ne smemo zanemariti drugih vzrokov. Poleg želje po večjem zaslužku, boljšem delovnem mestu in stabilnejšem delovnem mestu so pomembni razlogi za selitev tudi boljši pogoji za intelektualen razvoj posameznika, boljši tehnični pogoji za znanstveno raziskovalno delo in podobno. Med zaželenimi destinacijami so gotovo ekonomsko in politično stabilnejše države srednje in severne Evrope, Amerike idr.

V nadaljevanju sledimo analizi strategij za vračanje visoko izobražene delovne sile spet nazaj domov. Poleg tega nas zanima, kakšne posledice imajo tovrstne migracije za Slovenijo, ki beleži umirjen tok teh izselitev. Zavedamo se, da je posledice težko napovedovati natančno.

Odvisne so od mnogo dejavnikov, ki vplivajo na manjšo gospodarsko moč države, upad intelektualnega zanimanja za znanost in razvoj ter drugo. To bi lahko med drugim izpostavili kot posledice bega možganov. Na vprašanje, ali Slovenija naredi dovolj za vračanje visoko izobražene delovne sile spet nazaj domov, odgovarjamo negativno. Kljub temu pa kritično opazamo, da večina tistih, ki so v tujini našli zaposlitev in se želijo zaradi emocionalnih razlogov vrniti nazaj domov, dela v Sloveniji aktivno ne išče.

V zadnjem delu naloge smo se odločili, da ugotovitve podpremo še z empirično raziskavo. Poleg statističnih podatkov je v tem delu naloge moč zaslediti analizo in vrednotenje bega možganov na izbranem raziskovalnem vzorcu.

V nalogi se tako potrjujeta obe izpostavljeni hipotezi. Tako problem, da pomanjkanje zaposlitvenih možnosti povečuje beg višje kvalificirane delovne sile v tujino, kakor dejstvo, da se zaradi odhoda v tujino in tamkajšnjih ugodni delovnih pogojev izseljenci redko vračajo v domovino.

2 OPREDELITEV IN VRSTE SELITEV

Z migracijami oziroma selitvami se človeštvo srečuje že od pradavnine. Kljub različnim oviram (naravnim in umetnim) se je v zgodovini preselilo na milijone ljudi. Danes se migracije zaradi različnih razlogov dogajajo v večjem obsegu. Prav zato so v današnjih časih pomembna in aktualna tema.

Sodobni migracijski tokovi predstavljajo kompleksen in mnogovrsten pojav, v katerega je danes vključena večina držav. Le-te so bodisi države izvora, tranzita ali predstavljajo ciljne države, globalno tesno povezanega sveta. Proces globalizacije (npr. internacionalizacija trga dela in globalizacija trga dobrin in storitev), ki so ga omogočile sodobne informacijsko komunikacijske tehnologije, močno vpliva na rast in povečanje števila mednarodnih migracij, saj se je razviti svet približal nerazvitim regijam oziroma regijam v razvoju. (Vlada Republike Slovenije 2005, 3)

Izraz selitev predstavlja priseljevanje ali odseljevanje posameznikov v nekem določenem prostoru, zaradi česar lahko pride do konstantnih sprememb v bivalnem okolju. Poznamo notranje selitve, ki predstavljajo priseljevanje in odseljevanje znotraj posamezne države, ter zunanje, katerim drugače pravimo mednarodne selitve, pri katerih pride do prestopa državnih meja. Znotraj pojma državna selitev ločimo med izselitvijo oz. emigracijo, priselitvijo oz. imigracijo ter med remigracijo, ki pomeni vračanje v prvotno okolje. V kolikor pa povežemo vse tri procese, pa je govora o migracijskem krogu (Bevc in drugi 2004, 3).

»Migracije oziroma selitve običajno opredeljujemo kot prostorske premike prebivalcev ali selivcev iz odselitvenega v priselitveno območje. Emigracija označuje odselitve iz države, imigracija priselitve v državo« (Malačič 2000, 155–156). V osnovi lahko rečemo, da je eden od temeljnih razlogov za migracijo želja po boljšem življenju, vendar so razlogi za migracijo velikokrat veliko bolj kompleksni in zapleteni. »Na migracijo vpliva kombinacija gospodarskih, političnih in socialnih dejavnikov v migrantovi državi izvora (dejavniki odbijanja) ali v ciljni državi (dejavniki privlačevanja). Skozi zgodovino sta imeli relativna gospodarska blaginja in politična stabilnost EU po mnenju mnogih precejšnji učinek privlačevanja na priseljence« (Eurostat 2015).

Ugodne gospodarske in politične razmere v državi pripomorejo k manjši selitveni težnji, problem pa nastane, ko se začnejo na navedenih področjih pojavljati težave na osnovi nerazvitosti in neuravnoteženosti.

Velike razlike v gospodarski razvitosti, velikem demografskem potencialu izvornih držav, iskanje prijaznejšega življenjskega okolja v smislu večje stabilnosti na političnem, socialnem, zdravstvenem, izobraževalnem področju ter na podlagi uveljavljenih demokratičnih standardov in ob spoštovanju človekovih pravic zagotovljeni večji varnosti posameznikov so glavni spodbujevalci migracijskih tokov v države EU. (Vlada Republike Slovenije 2005, 3)

Zaradi različnih vzrokov in motivov selitev prihaja do različnih tipov migracij. Migracijske razloge zato razvrščamo v različne skupine, Cohen (2006, 184) pa izpostavlja več različnih tipov migracij:

- legalne ekonomske/delovne migracije,
- nelegalne ali nedokumentirane ekonomske migracije,
- migracije beguncev in izgnancev,
- neodvisne migracije žensk,
- usposobljeni začasni migranti,
- usposobljeni dolgotrajni migranti,
- množične notranje selitve,
- turizem.

V nadaljevanju opredeljujemo ključne pojme, ki zadevajo migracijsko problematiko. Države članice EU so si enotne glede sledečih pojmov (Uredba Evropskega parlamenta in Sveta o statistikah selitev in mednarodni zaščiti, 2. člen):

- „običajno prebivališče“ pomeni kraj, v katerem oseba običajno preživi svoj dnevni počitek, ne glede na začasno odsotnost za namene rekreacije, počitnic, obiskov pri prijateljih in sorodnikih, dela, zdravljenja ali verskega romanja, ali, če to ne obstaja, kraj, kjer ima oseba zakonito ali registrirano prebivališče;

- „*priselitev*“ pomeni dejanje, s katerim oseba uredi svoje običajno prebivališče na območju države članice za čas, ki je ali se pričakuje, da bo vsaj dvanajst mesecev, s tem da je prej običajno prebivala v drugi državi članici ali tretji državi;
- „*odselitev*“ pomeni dejanje, s katerim oseba, ki je prej običajno prebivala na območju države članice, preneha imeti svoje običajno prebivališče v navedeni državi članici za čas, ki je ali se pričakuje, da bo vsaj dvanajst mesecev;
- „*priseljensec*“ pomeni osebo, ki se priseli;
- „*odseljenec*“ pomeni osebo, ki se odseli;
- „*državljan tretje države*“ pomeni katero koli osebo, ki ni državljan Unije, vključno z osebami brez državljanstva;
- „*preselitev*“ pomeni premestitev državljanov tretje države ali oseb brez državljanstva, na podlagi ocene o njihovih potrebah po mednarodni zaščiti in trajni rešitvi, v državo članico, kjer dobijo dovoljenje za prebivanje z zagotovljenim pravnim položajem.

Definicijo prebivalcev Republike Slovenije Statistični urad Republike Slovenije navaja kot osebe s prijavljenim bivališčem, ki iz Slovenije niso začasno odsotni za več kot leto ali pa so pripravljene v državi bivati eno leto. Posameznikovo državljanstvo ni pomembno, da osebo označujemo s pojmom prebivalec.

Vredno je razlikovati tudi med dolgoročnimi in kratkoročnimi selitvami, kar izpostavljajo tudi Združeni narodi. Krajše obdobje bivanja od treh mesecev se ne opredeljuje s pojmom selitev. Tukaj imamo v mislih razne obiske tujih držav v smislu obiskov sorodnikov, turizma, rekreacije. Kadar oseba v državi biva med 3–12 meseci, njen čas bivanja v tujini opredeljujemo kot kratkoročno selitev. Daljše obdobje od enega leta bivanja v tujini predstavlja dolgoročno selitev (Bevc in drugi 2004, 5–6).

2.1 EKONOMSKE MIGRACIJE

Ekonomske migracije so migracije iz ekonomskih razlogov. Takšna vrsta migracij je ena od najbolj pogostih oblik migracij. Razlog za to vrsto migracije je želja po večjem zaslužku oz. boljšem ekonomskem položaju. »Zaposlovanje tujcev je ekonomska in družbena problematika, ki jo lahko obravnavamo v širših okvirih mednarodnih ekonomskih migracij.

Pri slednjih je še posebej pomembno področje priseljevanja ali imigracij.« (Malačič in drugi 2006, 60)

»Na teoretični ravni je treba upoštevati, da so migracije predvsem ekonomsko povzročen proces.« (Malačič v Malačič 2011, 3)

Izjema so pri tem razni izgoni, deportacije in druge vrste političnih migracij, tudi migracije zaradi naravnih in drugih nesreč. Odločitev o preselitvi je predvsem investicijska odločitev. Potencialni migrant po predpostavki teorije človeškega kapitala primerja sedanjo vrednost stroškov in koristi, povezanih z migracijami, in se preseli, če so slednje večje od stroškov. Bolj poenostavljeno lahko rečemo, da ljudje primerjajo ekonomske, socialne, politične in druge razmere doma in drugod, pri mednarodnih migracijah v tujini, in na tej osnovi sprejmejo odločitev o tem, ali se bodo preselili ali ne. Razen ekonomskih dejavnikov so pri migracijah pomembni tudi številni drugi, vendar imajo ti večinoma dopolnilno vlogo pri pojasnjevanju migracijskih gibanj. Zlasti mednarodne migracije so tudi izjemno reguliran proces, saj imajo suverene države pravico odločanja o tem, kdo se lahko priseli na njihovo ozemlje in kdo ne. (Malačič 2011, 3)

2.2 ILEGALNE MIGRACIJE

Zakonite migracije so zaželene, saj pripeljejo (v večini primerov) do pozitivnih učinkov za migranta in gostujočo državo. Nezakonite migracije v večini primerov niso zaželene, saj v nasprotju z zakonitimi migracijami pripeljejo do vrste negativnih učinkov za oba deležnika.

Nezakoniti migranti državno mejo prestopijo bodisi na zakoniti ali na nezakoniti način, med bivanjem pa ne izpolnjujejo zakonskih pogojev za bivanje, kršijo državne predpise in ekonomsko delovanje v družbi (Pančur 2012, 5).

Jelka Pančur (2002, 5–6) opredeljuje spodaj navedene nezakonite vrste migrantov:

- migrante, ki imajo v državi dovoljenje za bivanje, hkrati pa v državo niso vstopili na nezakoniti način, v državi pa delo opravljajo nelegalno, v smislu neprijavljenega dela oz. neustreznega delovnega dovoljenja;
- migrante, katerih bivanje in delo v državi zaradi poteka delovnega dovoljenja oz. dovoljenja za bivanje ni več legalno, v osnovi pa so v državo vstopili na zakonit način;
- migrante, ki ne posedujejo niti delovnega niti bivalnega dovoljenja, hkrati pa so v državo prišli naskrivaj;
- migrante, ki imajo dovoljenje za bivanje, v državo so prišli skrivoma, delo pa opravljajo na nelegalen način.

2.3 TEKOČE SELITVE

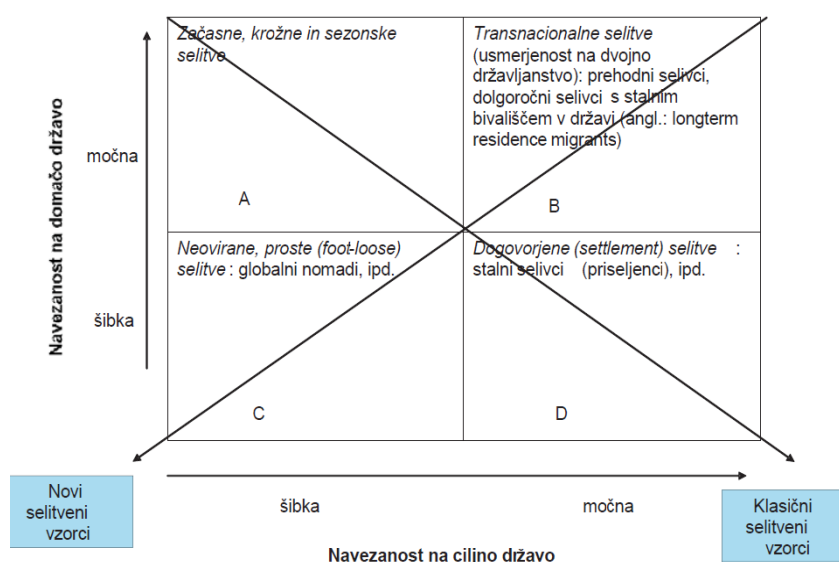
Tekoče selitve (angl. liquid migration) so pojem, ki ga je vpeljal Engbersen s sodelavci. Pod njim razumejo poseben vzorec sodobnih meddržavnih selitev, in sicer t. i. "individualiziranih selitev", kjer gre za to, da selivci poskusijo srečo v novih in različnih ciljnih državah zaradi koristi odprtih meja in odprtih trgov dela v teh državah. Tekoče selitve je po navedenih avtorjih omogočila "individualizacija družinskih odnosov" v srednji in vzhodni Evropi. Pri novem selitvenem vzorcu so meddržavne selitve manj kot v preteklosti pogojene z mrežami, udeleženci pa so mladi selivci z manj družinskih obveznosti v njihovi domači/izvorni državi. (Engbersen v Bevc in Uršič 2013, 9)

Tekoče selitve torej predstavljajo povezavo med novimi in starimi selitvenimi vzorci. Ti vzorci so se skozi zgodovino nenehno ponavljali, zaradi vedno bolj odprtih meja pa dobivajo nove razsežnosti. Možnost za nastanek tekočih selitev je dodatno omogočila širitev Evropske unije, ki je zaradi povezanosti in odprtih meja omogočila številčnejše selitve.

Engbersen je skupaj s sodelavci za potrebe empirične analize meddržavnih selitev iz srednje in vzhodne Evrope na zahod po dveh širitvah EU v preteklem desetletju (2004: 8 držav, 2007: 2 državi) razvil tipologijo sodobnih selitvenih tokov, ki je zgrajena na dveh dimenzijah: (1) stopnji navezanosti na domovino in (2) stopnji navezanosti na ciljno državo. Slika 2.1 prikazuje teoretični okvir, ki na podlagi teh dveh dimenzij razlikuje štiri (idealne) tipične vzorce meddržavnih selitev. (Engbersen v Bevc in Uršič 2013, 9)

Različni vzorci delovnih selitev in različne vrste selivcev po širitvah Evropske unije v preteklem desetletju.

Slika 2.1: Vzorci delovnih selitev in različne vrste selitev

Vir: Engbersen v Bevc in Uršič (2013, 10).

2.4 POVROTNE SELITVE

Podatke o povratnih selitvah je težko pridobiti. Za merjenje povratnih selitev je treba pridobiti veliko podatkov ter upoštevati številne zunanje in notranje dejavnike. Pomembno je upoštevati razvoj domače države ter vpliv selitvene politike na le-tega. Glavna problema pri

merjenju povratnih selitev sta torej opredelitev in razpoložljivost podatkov, ki so potrebni za raziskavo (Bevc in Uršič 2013, 14).

Združeni narodi so na osnovi službe za statistiko za meddržavne selitve za povratne selivce opredelili tiste državljane, ki so se iz svoje države izselili kratkoročno ali dolgoročno ter so se v prvotno državo vrnili in nameravajo v njej ostati najmanj eno leto. Ta definicija se torej nanaša na državo, iz katere selivec prihaja, na kraj, kjer v tujini biva, na dolžino bivanja v tuji državi in na dolžino bivanja v domači državi, ko se vrne iz tujine (Bevc in Uršič 2013, 14).

Predvsem dobra razpoložljivost podatkov o dolžini bivanja v tuji in domači državi lahko privede do kvalitetnih podatkov o povratnih selitvah. Problem pa nastane, ko je treba evidentirati začasne vrnitve v domačo državo in začasna bivanja v gostujoči državi. Izredno težko je razlikovati med dejansko vrnitvijo ali zgolj obiskom državljanca. Z omenjenim problem se ukvarja Inštitut za ekonomska raziskovanja v Sloveniji, ki poizkuša pridobiti čim bolj verodostojne podatke o vračanju izseljencev, problem pa je, da so ti podatki zasnovani zgolj na potencialni dolžini bivanja domačih prebivalcev v tujini. Obstajajo še drugi načini pridobivanja podatkov. To je direktno merjenje s posebnimi anketami ali pa posredno merjenje na podlagi odhodov in vrnitev, vezanih na domačo državo (Bevc in Uršič 2013, 14).

2.5 KROŽENJE MOŽGANOV

Pojem kroženje delovne sile opredeljuje vračanje odseljenega visoko izobraženega kadra nazaj v domače okolje. Odsotnost iz domačega trga dela je pri tem bila krajša ali celo večletna. Tisti, ki predstavljajo pojem kroženja možganov, so bili na več začasnih obiskih v tujini, pri tem pa se niso stalno naselili. Takšne selitve odpirajo številne možnosti in jih bo v prihodnosti na podlagi dosedanjih preizkusov še veliko (Bevc in drugi 2004, 113).

V osnovi je pojem kroženje možganov predstavljal odgovor na možen negativni učinek v povezavi z begom možganov. Te selitve so v tesni povezavi z mobilnostjo in predstavljajo dodatno povezovanje izvirne in ciljne države selivca. Ločimo kratkoročne in dolgoročne krožne selitve. Dolgoročne so tiste selitve, kadar se izseljeni v svojo domovino vrnejo po mnogih letih bivanja v tuji državi, kar sicer predstavlja povratno selitev, ki je še kako pomembna za ohranjanje znanja v izvorni državi. Kratkoročna krožna selitev pa predstavlja

kroženje visoko usposobljenih za krajši čas. Ta trend je opazen v Evropski uniji, kjer prihaja do številnih začasnih in meddržavnih selitev. Do kratkoročnih selitev prihaja tako zaradi prostega pretoka oseb znotraj posameznega območja kot nižjih prevoznih stroškov ter modernejših komunikacijskih storitev. Vse pogosteje prihaja do »ločenega življenja«, kadar posameznik za krajši čas zapusti domačo državo, pri tem pa njegova družina ostane na prvotni lokaciji. Zaradi dvojnih zaposlitev, predvsem znanstvenikov in visoko izobraženih, je takšna oblika kroženja vse pogostejša (Bevc in Uršič 2013, 14).

Zaradi krožnih selitev prihaja do koristi in ugodnosti na številnih ravneh v številnih državah. S pomočjo selitev se državi gostiteljici in delodajalcu olajša dostop do delavcev, hkrati pa se optimizirajo stroški, predvideni za izobraževanje teh oseb. V emigrantski državi se posledično znižajo učinki za beg možganov, vzporedno pa ti selivci prinašajo morebitna nova znanja, pridobljena s kroženjem. V povezavi s pojmom krožna selitev se hkrati vzpodbuja rotacija, kar pomeni kroženje mobilnih oseb, s tem pa se omogoča lažja realizacija koristnosti meddržavnih selitev na večjem številu prebivalcev (Bevc in Uršič 2013, 14).

Države izvoznice in države prejemnice delovne sile si prizadevajo za gradnjo *kroženja visoko usposobljenih kadrov*, iz navedenih selitev pa poizkušajo napraviti čim večjo korist. Pomembno vlogo pri tem ima znanstveno-tehnološka politika. Pri tem se osredotočajo na razvoj centrov odličnosti za znanstvene raziskave in na ustvarjanje ugodnih pogojev za razširitev tehnoloških inovacij. Poleg omenjenega vpliva na privlačnost države za visoko usposobljene delavce tudi možnost razvoja podjetništva, kar velja tako za delavce znotraj države kot za tiste iz tujine. Države, ki ustvarjajo večje možnosti za raziskovanje, podjetništvo in inovacije na svojem trgu dela, bodo po vsej verjetnosti imele večjo korist od priseljencev, finančnih sredstev in meddržavnih inovacijskih mrež kot tiste, ki omenjenega ne zagotavljajo (Bevc in drugi 2004, 148).

2.6 MOTIVI MIGRACIJ

Motivi migracij so po Klinarju (1976, 27–30) ekonomski in demografski, politični in vojaški ter družinski in osebni.

- Skozi zgodovino je prihajalo do konstantnih konfliktov med družbami. Ta neravnovesja so nastajala zaradi ekonomskih in gospodarskih neenakosti med posamezniki in državami, kar je delilo svet na bogate in revne. Premožnejše družbe so se tako združevale s stroko in tehnologijo, posledično je bilo potrebno več manualne delovne sile. Zaradi tega je prihajalo do vdora imigrantov iz nerazvitih v razvitejša območja.
- Zaradi konstantnega spreminjanja političnih režimov lahko pride do politične neuravnoteženosti ali celo do nasilnega prevzema oblasti. V takšnih primerih se pojavi problem za politično diskriminirane manjšine, ki morajo zaradi vpliva večjih družb zapustiti določeno območje.
- V največji meri se pojavljajo osebni motivi za migracijo. Navezanost na domače okolje lahko vpliva, da do migracij ne prihaja. V novem bivalnem okolju lahko postane težko zaradi navezanosti na sorodnike in prijatelje, ki imajo pri emigracijah še kako pomembno vlogo. Najpomembnejša pri tem je navezanost na družino in ožje sorodstvo.

3 BEG MOŽGANOV

3.1 OPREDELITEV POJMA BEG MOŽGANOV

Gledano skozi celotno svetovno gospodarstvo so postajale selitve vedno pomembnejši dejavnik, katerega usmerjanje in spreminjanje se je vse pogosteje narekovalo s strani držav. Predvsem nerazvite države želijo na svoj trg dela pridobiti delovno silo, ki je višje izobražena, saj lahko le-ta veliko prispeva h konkurenčni prednosti na trgu dela. Po drugi strani pa *beg možganov* predstavlja resen problem za nerazvite oz. manj razvite države, saj se iz države izselijo ravno tisti, ki bi morali veliko prispevati h gospodarskemu in tudi družbenemu razvoju. Prav tako je država za njihovo izobraževanje namenila veliko svojih finančnih sredstev, ki ob odhodu postanejo zavržena. Za tiste iz manj razvitih območij so selitve logične, do njih pa v tem primeru prihaja zaradi vedno večjih razlik v gospodarski in družbeni razvitosti držav. Priseljenci pa na območju, kamor se priselijo, povzročijo številne nevšečnosti. Zaradi njihovega vpliva na trg dela, na družbene vzorce in norme jih vse prepogosto obravnavajo kot grožnjo že vzpostavljenim družbenim normam in socialnim pravicam. Med drugim politika selitev v razvitih državah ne deluje vedno pošteno. Razvite države bi rade sprejele le tiste kadre, pri katerih imajo primanjkljaj, hkrati pa se branijo

priseljavanja v času gospodarskih kriz ter omejujejo doseljavanje nižje izobraženih, v smislu njihove nepomembnosti za njihov trg dela (Bevc in Uršič 2013, 5).

Pojem beg možganov je opredeljen kot odhajanje izobraženega kadra na delo v tujino. Kateri nivo izobražencev zajame, je odvisno od izobrazbene strukture okolja izselitve. Pojem izobraženosti je namreč relativen in moramo ga razumeti v kontekstu časa, ki ga opazujemo. Še v sedemdesetih letih je bila visoka izobrazba v Sloveniji redkost. Srednja šola je že predstavljala izobraženost. Danes srednja šola predstavlja šele izhodišče. Podobno je na nek način statusna degradacija doletela višjo in visokošolsko izobrazbo. Meje kroga, ki ga pokriva pojem izobraženec, se postopno pomikajo proti stopnji magisterija in doktorata. Na kontekstualni pomen pojma izobrazba se navezuje tudi razumevanje bega možganov – torej moramo tudi beg možganov proučevati kontekstualno ob upoštevanju kontekstualnosti pomena pojma izobrazba. Vseeno pa ljudje, ki so (bili oziroma so) upoštevani v sklopu proučevanja bega možganov, v svojem času predstavljajo izobrazbeni (manjšinski) vrh različnih gospodarsko-družbenih sfer in pomemben razvojni potencial. Za manj razvite države, danes pa vse bolj tudi za nekatere razvite evropske države, je ključno vprašanje, kako zamejiti njihovo odhajanje, po drugi strani pa zagotoviti vračanje znanstvenikov in strokovnjakov, ki so odšli na delo v tujino. (Bevc in drugi 2004, 3)

Beg možganov kot izraz je možno opredeliti širše ali ožje. Širše ga opredelimo, ko govorimo o trajnih migracijah višje usposobljenih strokovnjakov oz. odselitvi tistih s terciarno izobrazbo. V ožjem pomenu pa beg možganov predstavlja migracijo znanstvenikov oz. specialistov, torej tistih z višjo izobrazbo, kadar se selijo iz nerazvitih v razvita območja (Bevc 2009, 6).

Za države, iz katerih se višje izobraženi kadri izseljujejo, pomenijo omenjene selitve izgubo na številnih področjih. Problem izseljevanja višje izobraženih pa pride do izraza predvsem pri izseljevanju iz nerazvitih držav.

Klinar (1976, 49) poudarja, da izseljevanje izobraženih povzroča negativne posledice v številnih državnih sektorjih. Prihaja do nazadovanja pri razvoju, izgubljajo se potencialne investicije v gospodarstvu, šolstvu in drugih storitvah. Največjo izgubo predstavljajo predvsem investicije, ki so bile namenjene za šolanje višje izobraženih, med drugim pa selitve

pustijo negativne učinke na tiste, ki so ostali v domači državi. Ti kot družba ne morejo delovati in se razvijati v takšni meri, kot bi se ob pomoči odseljenih višje izobraženih.

V največji meri prihaja do selitev znanstvenikov iz nerazvitih v razvite družbe. Glavni razlog za njihov odhod ni le boljše plačilo oz. boljši ekonomski status, temveč tudi večje možnosti na trgih dela, predvsem glede možnosti napredovanja, raziskovanja in ustvarjanja boljših referenc. Predvsem med znanstveniki je obratnih migracij, pomeni iz bolj razvitih v manj razvite države, bistveno manj. Ne glede na smer selitev prihaja do večanja razlik v razvitosti družb (Klinar 1976, 48).

V povezavi s pojmom beg možganov se v različnih virih, predvsem tujih, navajajo tudi drugi izrazi. *Brain exchange*, značilen predvsem za migracije znotraj Evrope, pomeni dvostranski tok seljenja med državama. Na področju Evrope je značilen zaradi poenotenja trga ter relativne bližine med posameznimi državami. *Brain waste* opisuje problem pri neizkoriščanju znanja, v smislu izgube človeškega kapitala, kadar migrant v državi priselitve svojega znanja se nadgrajuje oz. izrablja v vsem svojem potencialu (Giannoccolo 2006, 6).

3.2 PUSH-PULL TEORIJA

Na beg možganov vplivajo dejavniki, ki jih v glavnem delimo na dve skupini. To so »*push*«
in »*pull*«
dejavniki oz. dejavniki potiska in potega. Push dejavniki so tisti, ki ljudi odrivajo iz države, najpogosteje so to slabi delovni in življenjski pogoji, pull dejavniki oz. dejavniki potega pa ljudi privabljajo. To so običajno boljši delovni, družbeni in življenjski pogoji na tujem ozemlju (Ograjenšek in drugi 2010, 1).

»Prikazana delitev je vezana na idealno-tipski model, ki temelji na »push-pull«
teoriji. Zanj je značilno, da razlaga vzroke, selektivnost, smer toka in obseg selitvenih gibanj s pomočjo dejavnikov odbijanja iz starega okolja (push) in dejavnikov privlačanja (pull) v novo okolje.«
(Bevc in drugi 2004, 4)

Med pomembnejšimi dejavniki odbijanja so: ekonomska stagnacija, padec standarda, zmanjšanje nacionalnih virov, nizek osebni dohodek, brezposelnost, politične in ostale diskriminacije. Dejavniki privlačanja so: ekonomska prosperiteta, dvig standarda,

višji osebni dohodek, poklicna promocija, ustrežna zaposlitev, izobraževanje ipd. Predpostavka je, da so pozitivni in negativni dejavniki v izvorni kulturi/družbi znani, medtem ko je družba priselitve povezana s predstavami o njej. Ti dejavniki vplivajo na »izbor« med potencialnimi selivci, a le v razmerah, ko pride do selitve zaradi interesa in potreb posameznika. (Bevc in drugi 2004, 4)

Vzroki za izselitev iz določenega območja (»push« dejavniki) in vzroki za priselitev v neko območje (»pull« dejavniki) se v mednarodnih definicijah najpogosteje opredeljujejo na osnovi teorije odbijanja in privlačenja. V tem modelu so dejavniki v večji meri ekonomsko naravnani, vanj pa se vedno bolj vključujejo dejavniki, kot so spremenjene oz. neugodne politične razmere, pa tudi dejavniki, povezani s kulturo, etiko in socialo. Ti dejavniki so značilni tako za posameznike kot za celotno družbo. Med glavne odbijajoče dejavnike naštevamo željo po boljše plačanem delu, pogosto so izseljeni v tujini za enako delo plačani boljše, boljše strukturo delovnih mest v tujini in premajhno število ustreznih delovnih mest v domačem okolju. Včasih je dovolj za izselitev le želja po novem okolju ali pa večja strokovnost in razpoložljivost stroke v tujini. Pri tistih, ki se želijo ali pa se izobražujejo v tujini, je poglavitni razlog odhoda pridobitev tuje izobrazbe in širšega kroga znanja. Ob tem so razlogi za odhod še morebitno čistejše okolje, varnost posamezne države, večja verska strpnost ter drugi (Urad RS za makroekonomske analize in razvoj 2009, 73).

Po ugotovitvah Urada RS za makroekonomske analize in razvoj (2009, 73) so dejavniki odbijanja vezani na kraj, od koder izseljenci prihajajo, dejavniki privlačenja pa se nanašajo na kraj, v katerega se le-ti selijo. Zaradi navezovanja posameznih raziskovalcev zgolj na nekatere dejavnike spodaj navajamo povzetek vseh.

»Dejavniki odbijanja: pomanjkanje služb, premalo priložnosti, politični strah, nasilje in vojne, slaba zdravstvena oskrba, nezmožnost izražanja verske pripadnosti, izguba premoženja, naravne nesreče, smrtne grožnje, suženjstvo, onesnaženje, slabe stanovanjske razmere, posestniki, slabe možnosti pri iskanju partnerja.

Dejavniki privlačenja: zaposlitvene priložnosti, boljše življenjske razmere, politična/verska svoboda, užitek, izobrazba, boljša zdravniška oskrba, varnost, družinske vezi, boljše možnosti pri iskanju partnerja.« (Urad RS za makroekonomske analize in razvoj 2009, 73)

3.3 SELITVENI TOKOVI IN BEG MOŽGANOV V SLOVENIJI

Selitvene tokove lahko razdelimo na selitve slovenskih državljanov in selitve tujih državljanov. Prihod tujih državljanov med letoma 1999 in 2006 narašča, med letoma 2007 in 2009 stagnira ter se leta 2009 ustavi pri 27.393 prebivalcih (MDDSZ 2010, 40). Leta 2009 in 2010 je prišlo do velikega odseljevanja predvsem tujih državljanov, izseljevanje tujih in naših državljanov pa se od 2010 do 2015 niža in uravna (SURS 2016a). Tako veliko odseljevanje leta 2008 lahko pripišemo začetku gospodarske krize in zmanjšani dejavnosti gradbeništva, saj je veliko tujih delavcem delalo na tem področju. Ti delavci so bili predvsem iz balkanskih držav. Glede na to, da so ti delavci nizko kvalificirani, po definiciji njihova preselitev ne predstavlja bega možganov iz Slovenije.

3.3.1 BEG MOŽGANOV PRED GOSPODARSKO KRIZO

Priseljevanje državljanov Republike Slovenije narašča do leta 2009, odseljevanje pa narašča do leta 2008, nato pa se leta 2009 upočasni. Leta 2009 se tako izseli 814 Slovencev več, kot se jih priseli. Kot je razvidno iz spodnjega grafa, je trend gibanja prebivalcev iz Slovenije med letoma 1998 in 2009 negativen (MDDSZ 2010, 40).

V spodnjih tabelah so prikazani celotni migracijski tokovi v Republiki Sloveniji.

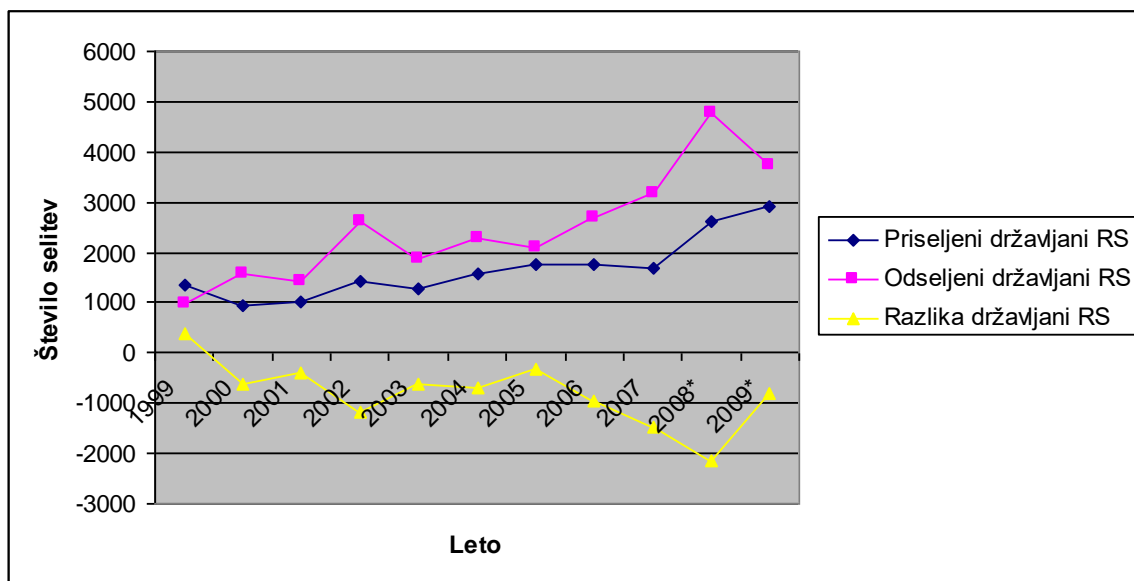
Tabela 3.1: Migracijski tokovi pred gospodarsko krizo

Leto	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Priseljeni – vsi	4941	6185	7803	9134	9279	10171	15041	20016	29193	30693	30296
Odseljeni – vsi	2606	3570	4811	7269	5867	8269	8605	13749	14943	12109	18788
Razlika	2335	2615	2992	1865	3412	1902	6436	6267	14250	18584	11508

Vir: MDDSZ (2010, 40).

Spodnji graf prikazuje preseljevanje državljanov Slovenije, primere odseljevanja pa smatramo za beg možganov izven državnih meja.

Graf 3.1: Selitve prebivalcev Republike Slovenije pred gospodarsko krizo

Vir: MDDSZ (2010, 40).

3.3.2 BEG MOŽGANOV MED GOSPODARSKO KRIZO IN PO NJEJ

Leta 2009 in 2010 močno naraste število odseljenih, do leta 2015 pa se razlika med priseljenim in odseljenim prebivalstvom uravna.

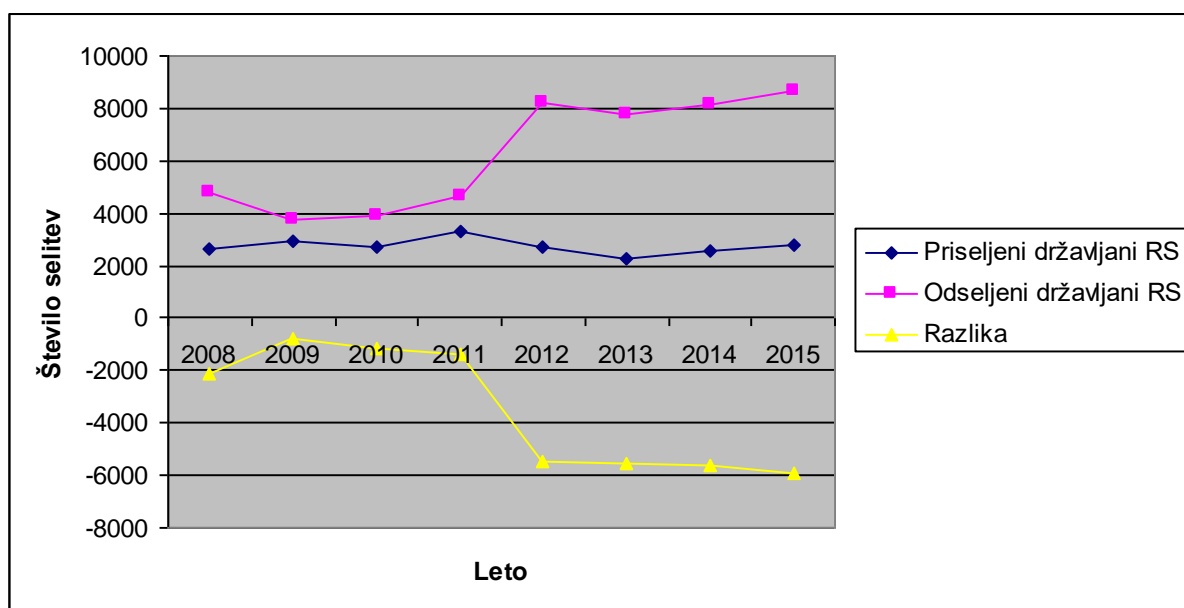
Tabela 3.2: Migracijski tokovi med gospodarsko krizo in po njej

Leto	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Priseljeni – vsi	30693	30296	15416	14083	15022	13871	13846	15420
Odseljeni – vsi	12109	18788	15937	12024	14378	13384	14336	14913
Razlika	18584	11508	-521	2059	644	487	-490	507

Vir: SURS (2016a).

Kljub uravnani razliki med priseljenimi in odseljenimi prebivalci izseljevanje državljanov v Sloveniji poteka z večjo stopnjo rasti kot izseljevanje drugih prebivalcev iz Republike Slovenije. Tako lahko govorimo o pospešenem begu možganov, saj se je leta 2009 iz Slovenije izselilo 3717 Slovencev, leta 2015 pa že 8700. Kot je razvidno iz spodnjega grafa, je gospodarska kriza leta 2009 močno vplivala na izseljevanje prebivalcev iz Slovenije. Gibanje selitev državljanov Republike Slovenije v tujino ponazarja spodnji graf.

Graf 3.2: Selitve prebivalcev Republike Slovenije med gospodarsko krizo in po njej

Vir: SURS (2016a).

V nadaljevanju se bomo osredotočili na podatke selitev v Sloveniji, in sicer za zadnji dve leti.

3.3.2.1 PRISELJEVANJE IN ODSELJEVANJE V LETU 2014

Selitveni prirast Slovencev je bil leta 2014 že petnajsto leto zaporedoma negativen. Leta 2014 se je iz Slovenije odselilo 5.594 Slovencev več, kot se jih je priselilo. Med drugim pa je bil selitveni prirast tujih državljanov že šestnajsto leto zapored pozitiven. V letu 2014 se je v Slovenijo priselilo 5.104 tujih državljanov več, kot se jih je odselilo (SURs 2015a).

Med slovenskimi državljani, priseljenimi leta 2014, jih je 1.718 (68 %) prišlo iz drugih držav članic Evropske unije, največ jih je bilo iz Nemčije, Avstrije in Hrvaške. Približno 350 (14 %)

se jih je priselilo iz držav nekdanje Jugoslavije, največ jih je bilo iz Srbije. Dve petini (40 %) priseljenih državljanov Slovenije je bilo starih od 20–44 let, povprečna starost priseljenih pa je bila 38,3 let (SURS 2015a).

Izmed vseh državljanov Slovenije, ki so leta 2014 zapustili svojo državo, se jih je kar 74 % odselilo v druge države članice Evropske unije. Največ državljanov, odseljenih iz Republike Slovenije, je odšlo iskati nove priložnosti v Nemčijo (20 %) in Avstrijo (28 %), sledile pa so Švica, Hrvaška in Združeno kraljestvo (SURS 2015a).

3.3.2.2 IZOBRAZBENA STRUKTURA MIGRANTOV V 2014

Izobrazba odseljenih v letu 2014 je bil približno enaka izobrazbi celotnega prebivalstva Republike Slovenije (SURS 2015b).

V letu 2014 se je glede na podatke Statističnega urada Republike Slovenije v našo državo *priselilo 13.846 prebivalcev*, med temi je bilo kar dve tretjini migrantov starih med 25 in 64 let. Izmed teh je imelo 29 % osnovnošolsko ali nižjo izobrazbo, približno 55 % srednješolsko, 17 % pa višjo oz. visokošolsko (SURS 2015b).

V letu 2014 se je iz Slovenije *izselilo 14.336 prebivalcev*, od tega jih je bilo 70 % starih od 25 do 64 let. Med temi je imelo 24 % osnovnošolsko ali nižjo izobrazbo, 53 % srednješolsko in 23 % višješolsko ali visokošolsko izobrazbo (SURS 2015b).

Med *priseljenimi* državljanji Slovenije, starimi med 25 in 64 let, jih je približno 27 % imelo terciarno izobrazbo, med priseljenimi tujimi državljanji pa jih je terciarno izobrazbo imelo le 14 %, torej le polovica glede na slovenske državljane. Med *odseljenimi* prebivalci v isti starostni skupini je bila razlika še izrazitejša. Tukaj je imelo kar 32 % odseljenih slovenskih državljanov najmanj višješolsko izobrazbo, medtem ko je bilo med tujimi izseljenimi državljanji višje izobraženih le 12 %. Dodatni kazalnik neravnovesja se kaže tudi skozi izobrazbeno strukturo priseljencev, med katerimi jih ima kar 86 % nižjo oz. srednjo izobrazbo (SURS 2015b).

Glede na zgoraj navedene podatke opazamo nizek trend *priseljavanja* višje izobraženih tujcev, medtem ko je priseljevanje višje izobraženih Slovencev, tistih s terciarno izobrazbo, mnogo večje. Ti priseljenci večinoma predstavljajo vračanje delavcev iz tujine, kar obeta dobre možnosti za vračanje slovenskega višje izobraženega kadra v prihodnosti. Žal se nasprotje pojavi pri podatkih za *odseljevanje*, kjer še vedno opazamo precejšnje izseljevanje višje izobraženih glede na priseljevanje, zaradi česar prihaja do poklicnega neravnovesja na trgu dela v Sloveniji.

3.3.2.3 PRISELJEVANJE IN ODSSELJEVANJE V LETU 2015

Po spletnem poročilu *Selitveno gibanje, Slovenija, 2015* (SURs 2016b) se je leta 2015 iz Slovenije vsak teden odselilo povprečno 166 državljanov Slovenije. V istem letu se je *priselilo* 2.800 slovenskih državljanov in 12.700 državljanov tujih držav. *Odselilo* pa se je približno 8.700 slovenskih in 6.300 tujih državljanov. V nasprotju z letom 2014 je bil celotni selitveni prirast leta 2015 pozitiven.

Če se omejimo zgolj na državljane Republike Slovenije, je bil selitveni prirast leta 2015 negativen, in sicer že šestnajsto leto zapored. Iz države se je izselilo 5.899 prebivalcev več, kot se jih je v državo priselilo. Obraten je bil selitveni prirast tujih državljanov, ta je bil že sedemnajsto leto zapored pozitiven, in sicer priselilo se je 6.406 več državljanov, kot se jih je izselilo (SURs 2016b).

Slovenski državljani so se v letu 2015 vračali iz 89 različnih držav sveta. Največjemu številu sta bili državi gostiteljici Nemčija in Avstrija (17 oz. 16%), sledile pa so Hrvaška, Italija in Švica (SURs 2016b).

Slovenski državljani so se v letu 2015 odselili v 92 različnih držav sveta. V bližnjo Avstrijo je odšla celo več kot četrtina (26 %) navedenih oseb, za večino ostalih pa so glavna prebivališča postala ozemlja Nemčije (21 %), Švice in Hrvaške (SURs 2016b).

Veliko število že odseljenih pa se že več let ukvarja z uradnim urejanjem odjave prebivališča. Te osebe so se dejansko odselile že pred več leti, vendar še nimajo urejene celotne

dokumentacije glede odjave prebivališča in davčnega rezidentstva. Takšnih je bilo leta 2015 približno 9 % vseh odseljenih (SURS 2016b).

Glede na podane podatke še vedno opažamo precejšen odliv prebivalstva Slovenije, kar neugodno vpliva na strukturo prebivalcev in zaposlenih v naši državi. Hkrati pa izobrazbeno nesorazmerje na trgu dela opazno narašča, kadar se osredotočimo na priseljevanje tujih državljanov, saj je večina teh nižje izobražena.

4 MIGRACIJE Z VZROKI IN POSLEDICAMI

Podatki kažejo, da je Slovenija v preteklosti in danes podvržena različnim tokovom migracij, bodisi tistih, ki so državo zapustili, kakor onih, ki so se v Slovenijo priseljevali. Običajno je bil tok ljudi povezan z ekonomskimi pogoji zaposlovanja v tujini in doma. Čeprav je mnogo razlogov, ki so botrovali selitvam tako nekoč kot danes, so nekateri dejavniki izstopajoči. V času ekonomske krize je vse več mladih iskalo priložnost za zaposlitev v tujini, med njimi je veliko višje izobražene delovne sile, ki se praviloma ne vrne več nazaj v matično državo. Poleg zaposlitvenih možnosti so vzroki za selitev Slovencev povezani tudi s priložnostmi za večjo karierno napredovanje v tujini, iskanje boljših pogojev dela, dodatno intelektualno znanje ipd. Pred vstopom Slovenije v EU je bila le-ta pretežno uvoznica delovne sile iz tujine, predvsem bivše Jugoslavije. Trendi so se kasneje spremenili. Skupna zakonodaja članic EU je omogočila prost pretok delovne sile. Regulacija zaposlovanja pa je bila obenem pod vplivom gospodarskih, ekonomskih, demografskih in drugih trendov ter potreb na domačem trgu dela. Migracije so tako odraz mnogih dejavnikov, ki jih obravnavamo v nadaljevanju, to so: demografski, družbeni, kulturni, geografski, politični in drugi vzroki.

Natančneje, Slovence potiska iz matične države brezposelnost, nizek osebni dohodek, diskriminacija, upadanje in prenehanje ekonomske dejavnosti ... K priselitvi migrantov pa spadajo ugodne možnosti za zaposlitev, napredovanje v službi, boljše plačilo, boljše klimatske in stanovanjske razmere, cenejše šolanje otrok.

Tovrstne migracije ljudi pa so imele najrazličnejše pozitivne in negativne posledice za Slovenijo. Te so presegale le ekonomsko-gospodarske spremembe, temveč so širše oblikovale

družbeno okolje Slovenije. Že leta lahko beležimo porast odtekanja šolanih kadrov v države severne Evrope, predvsem Nemčijo in Veliko Britanijo, državi, ki predstavljata ekonomsko stabilnost in priložnost za zaposlitev. Po drugi strani pa je samo iz Španije je v minulih letih s trebuhom za kruhom odšlo v Veliko Britanijo 55 % mladih in univerzitetno izobraženih ljudi. Podoben pojav beležijo Grki, Italijani in nekatere druge države Evrope. Evropski statistični podatki dokazujejo, da je bila Španija ena od najhuje prizadetih držav z odhodom kadrov. Seveda niti Slovenija ni izjema. Podobno kakor v Španiji se tudi v Sloveniji prepleta problem odtekanja višje izobraženih ljudi – beg možganov – ob tem pa lahko beležimo zaposlovanje tujih delavcev – pretežno za manualna dela, ki jih domačini ne opravijo v celoti. Podoben negativen trend beležijo tudi Poljska, Romunija in Grčija. Medtem ko tako nekatere države zgubljajo svojo konkurenčnost in kvalificirano delovno silo, se lahko Nemčija pohvali s stalnim dotokom kadrov, kar njeno gospodarstvo zelo potrebuje in zato stalno zaposluje nove delavce. Evropska politika zaposlovanja vse bolj očitno kaže, da države, kot so Grčija, Španija, Slovenija in Hrvaška, potrebujejo strukturne spremembe (Mekina 2015).

4.1 ZAPOSLOVANJE TUJCEV IMIGRANTOV V SLOVENIJI

Države EU, kakor tudi Slovenija, si prizadevajo vzpostaviti večjo mobilnost delovne sile in zagotoviti boljše pogoje za legalne delovne migracije, saj to pomeni učinkovito ujemanje ponudbe in povpraševanja na trgu dela. Ker se Evropa že leta srečuje z negativnim naravnim prirastkom, je pomen delovnih migracij odločilen tudi zaradi negativnih demografskih trendov. Po napovedih Eurostata bo v EU rast prebivalstva do leta 2025 pogojena predvsem z neto številom priseljencev, ki bodo vsaj deloma nadomeščali negativni naravni prirastek. Ker bo število prebivalcev po omenjenem letu začelo še strmeje upadati, s tem pa delovno sposobnih ljudi, bodo prav priseljenci lahko deloma blažili nastali problem (Drobnič 2009, 222).

4.1.1 ZAPOSLOVANJE IMIGRANTOV IZ EU

Z vstopom Slovenije v EU je prost pretok oseb in prost dostop na slovenski trg dela postal problem in priložnost za zaposlovanje. Med svoboščine notranjega trga EU namreč spada odprava kontrol na notranjih mejah EU. Slovencem je tako omogočena pravica do zaposlitve

v vsaki državi EU, hkrati s pravico do bivanja in zaposlovanja. Slednje omogoča tako prost dostop na slovenski trg dela, kakor zaposlovanje v tujini, saj so si ljudje med seboj izenačeni po teh pravicah v vseh članicah EU.

»Republika Slovenija je v pogajalskih izhodiščih uveljavila načelo vzajemnosti. To pomeni, da bi lahko tudi Slovenija času 7-letnega prehodnega obdobja nasproti vsake stare članice, ki uveljavlja nacionalne ukrepe v zvezi z gibanjem delavcev, uveljavljala enakovredne ukrepe.« (Radak 2009, 101).

Leta 2011 sta bila v Sloveniji sprejeta dva zakona na področju zaposlovanja. Gre za Zakon o zaposlovanju in delu tujcev (ZZDT-1 2011) in Zakon o tujcih (ZTuj-2 2011). S pomočjo omenjenih zakonov so se v Slovenijo vnesle direktive EU, ki pogojujejo vstop, bivanje in zaposlitev tujcev v državah članicah. Veliko pomoč pri urejanju navedenega predstavlja tudi modra karta EU.

Zakon o zaposlovanju in delu tujcev je določal (ZZDT-1 2011; 1. člen) »pogoje za zaposlovanje in delo tujcev in s tem povezane naloge RS za urejanje in zaščito trga dela«. Omenjen zakon je prinesel določene novosti na področje zaposlovanja in dela tujcev. »Poostрил je pogoje za novo zaposlovanje tujcev, določil nove omejitve in prepovedi zaposlovanja tujcev in dodatno zaostрил nadzor nad že izdanimi delovnimi dovoljenji, je v veliki meri pripomogel k zmanjšanju obsega izdanih delovnih dovoljenj v letu 2011.« (Zavod RS za zaposlovanje 2012, 28)

Tako je zakon z začetkom veljavnosti začel vplivati na zmanjševanje števila izdanih delovnih dovoljenj. Poleg tega je imel vpliv tudi na prost dostop do slovenskega trga dela za določene kategorije tujcev (praviloma državljanke drugih držav članic EU, Evropskega gospodarskega prostora (EPG) in Švice ter nekatere druge kategorije tujcev), ki za zaposlitev in delo ne potrebujejo več delovnega dovoljenja.

Z vstopom Slovenije v EU je prost pretok oseb in prost dostop na slovenski trg dela postal problem in priložnost za zaposlovanje. Med svoboščine notranjega trga EU namreč spada odprava kontrol na notranjih mejah EU. Slovencem je tako omogočena pravica do zaposlitve v vsaki državi EU, pravica do bivanja in zaposlovanja ter druge pravice. Te pravice

omogočajo tako prost dostop na slovenski trg dela kakor zaposlovanje v tujini, saj so si ljudje med seboj izenačenih po teh pravicah v vseh članicah EU.

Kot že omenjeno velja danes v Sloveniji prost pretok delovne sile iz držav članic EU, Evropskega gospodarskega prostora (EGP) in Švice, razen če mednarodna pogodba, ki zavezuje Slovenijo, ne določa drugače. Enako velja za družinske člane državljanov EU, EGP in Švice v, kolikor imajo dovoljenje za začasno prebivanje za družinskega člana ali vizum za dolgoročno bivanje. Drugačni pogoji pa veljajo za hrvaške državljane, ki zaradi podaljšanja prehodnega obdobja po vstopu v EU v prvih dveh letih zakonitega prebivanja v Sloveniji potrebujejo dovoljenje za zaposlitev (Zavod RS za zaposlovanje 2016a).

Prehodno obdobje za hrvaške državljane velja od 1. 7. 2015 do 30. 6. 2018.

Državljeni Hrvaške se lahko v prvih dveh letih njihovega zakonitega prebivanja v Sloveniji zaposlijo na podlagi dovoljenja za zaposlitev. Gre torej za hrvaške državljane, ki na novo prihajajo v našo državo ali pri nas prebivajo manj kot dve leti. Tako so lahko zaposleni le pri tistem delodajalcu, ki je zanje pridobil dovoljenje za zaposlitev. Opravljajo lahko le tisto delo, za katero jim je bilo izdano dovoljenje. (Zavod RS za zaposlovanje 2016b).

Za izdajo delovnih dovoljenj je zadolžen Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, ki vodi tudi evidenco o izdanih in veljavnih delovnih dovoljenjih za tujce. Zakon o tujcih pa med drugim določa dovoljenja za začasno in stalno bivanje v Sloveniji, letno kvoto dovoljenj za prebivanje v Sloveniji in modro karto EU. Vse to vpliva na število tujcev v Sloveniji.

Tako so se v Sloveniji, po priključitvi EU, spremenili pogoji za bivanje državljanov EU v Sloveniji. Slovenija je v celoti začela izvajati vse predpise EU glede prostega gibanja, vstopa in prebivanja državljanov držav članic EU. Za bivanje v Sloveniji, daljše od treh mesecev, je treba pridobiti potrdilo o prebivanju, prijaviti začasno prebivališče; po petih letih bivanja v Sloveniji pa je mogoče pridobiti dovoljenje za stalno prebivanje v naši državi. Letno število izdanih dovoljenj do priključitve Slovenije EU v letu 2004 je bilo razmeroma stabilno (povprečno letno število je znašalo 37.458), nato je skokovito poraslo in doseglo vrh leta 2008 (85.000 izdanih in 91.000 veljavnih dovoljenj); po tem letu pa se naglo zmanjšuje. V obdobju 2005–2012 je znašalo povprečno letno število izdanih dovoljenj 47.884. V letu 2012 je bilo

izdanih le še 17.000 dovoljenj. Veljavnih dovoljenj pa je bilo po zadnjih razpoložljivih podatkih ob koncu leta 2012 le še 34.000 (Bevc in Uršič 2013, 132–134). Svoj delež k spremembi trenda zaposlovanja je nosila tudi gospodarske kriza po letu 2008.

Pri zaposlovanju delavcev iz držav EU pa veljajo drugi vzroki migracij v Slovenijo. Pogosto gre za poslovodne delavce, podjetnike ali celo nadzornike in podobne delavce, ki zasedajo boljše plačana dela. Običajno so v Slovenijo poslani iz matičnih podjetij. V Sloveniji pa imajo poslovalnice iz drugih držav. Tako je Slovenija le ena od možnosti za zaposlovanje ljudi iz držav članic. Gotovo pa ne spada med zanimivejše zaposlitvene destinacije, ker so slovenske plače običajno nižje kot drugod v EU, to pa povzroča selekcijo delovnega kadra in manjši pričakovani priliv ljudi iz EU na delo v Slovenijo. Pričakovanja po letu 2004 se tako niso uresničila (Bevc in Uršič 2013, 132–134).

4.1.2 ZAPOSLOVANJE IMIGRANTOV TRETJIH DRŽAV

Države članice tudi regulirajo trend zaposlovanja z uveljavitvijo kvot, kot instrumentom za zaščito svojega trga dela in regulacijo števila delovnih dovoljenj tujcev – državljanov tretjih držav v EU. Kvota se v Sloveniji določi enkrat letno, določi se glede na migracijsko politiko in glede na stanje ter gibanje na trgu dela. Ta kvota ne sme presegati 5 % aktivnega prebivalstva (Drobnič 2009, 280).

Na podlagi novega zakona (Zakon o zaposlovanju, samozaposlovanju in delu tujcev), ki je vstopil v veljavo s 1. 9. 2005, se sedaj tujcem ob vstopu izda enotno dovoljenje za vstop, bivanje, zaposlitev in delo. Tako je državljanom, ki prihajajo iz tako imenovanih tretjih držav olajšan birokratski postopek vstopa v državo.

»Državljanom držav, ki niso članice EU, se lahko v Sloveniji praviloma zaposlijo ali delajo le na podlagi predhodno pridobljenega delovnega dovoljenja in dovoljenja za prebivanje.« (Zavod RS za zaposlovanje 2016c)

Izjema pri tem so:

- družinski člani slovenskega državljana,
- tujci z dovoljenjem za stalno prebivanje in begunci,

- tujci, ki imajo status rezidenta za daljši čas v drugi državi članici EU, po enem letu prebivanja v Sloveniji,
- tujci slovenskega rodu do tretjega kolena v ravni vrsti.

Delovno dovoljenje se praviloma izdaja na vlogo delodajalca kot dovoljenje za zaposlitev oziroma dovoljenje za delo in omogoča tujcu le delo oziroma zaposlitev pri točno določenem delodajalcu – vlagatelju. V posebej zakonsko določenih primerih pa lahko za delovno dovoljenje zaprosi tudi tujec sam in pridobi osebno delovno dovoljenje, ki mu v času trajanja omogoča prosto izbiro zaposlitve oziroma dela ter delodajalca. (Zavod RS za zaposlovanje 2016c)

V pomoč pri zaposlovanju je vsekakor modra karta EU, ki tujcu dovoljuje vstop in prebivanje v Republiki Sloveniji kakor tudi opravljanje dela zaradi visokokvalificirane zaposlitve. Modro karto izda tujcu, ki želi v Sloveniji prebivati zaradi zaposlitve, upravna enota, Zavod RS za zaposlovanje pa v postopku preveri izpolnjevanje pogojev in poda soglasje k izdaji. Tujec mora imeti ustrezno visokošolsko izobrazbo, pogodbo o zaposlitvi za najmanj eno leto in s pogodbo o zaposlitvi zagotovljeno plačo v višini najmanj 1,5 povprečne letne bruto plače v Sloveniji. Hkrati mora zadostovati nekaterim pogojem, ki se nanašajo na delodajalca in na pomanjkanje ustreznih domačih brezposelnih oseb. Modra karta se lahko izda za dve leti in se lahko ob določenih pogojih podaljša za nadaljnja tri leta (Grahek 2015; ZTuj-2 2011).

Poleg tega pa je pomembna Resolucija o imigracijski politiki RS50, ki določa temelje imigracijske politike Slovenije, med drugim tudi to, da je treba zakon o delu tujcev spremeniti tako, da ga bo mogoče uporabiti za zaščito domačega trga dela in uravnavanja novega pritoka delovne sile (Drobnič 2009, 282).

Tako so vzroki za zaposlovanje mešanica zunanjih političnih pritiskov, ti so predhodno pogojeni z gospodarskimi, ekonomskimi, demografskimi in drugimi trendi, ter potreb na domačem trgu dela. Migracije so tako odraz mnogih dejavnikov, ki presegajo le želje po zaposlovanju domače ali tuje delovne sile, kakor smo običajno vajeni reči, temveč prepletajo demografske, družbene, kulturne, geografske ter politične razloge.

Tujci so v Sloveniji od nekdanj opravljali težja in slabo plačana dela. Gre predvsem za državljane nekdanje Jugoslavije. Za tovrstno manualno delo so se odločali tisti, ki so v

Sloveniji iskali dodatne možnosti za zaslužek, odplačevanje dolgov v svoji matični državi ipd. Kljub slabše plačanemu delu je veljalo prepričanje, da je Slovenija ekonomsko stabilna država in je moč pričakovati redno in sigurno izplačilo denarja. Slovenci so se redkeje odločali za tovrstno delo. Ker je ključen dejavnik plača, je ob stroških bivanja v Sloveniji ta pogosto tako nizka, da se domačini za delo niso odločali. Tujci pa so pripravljene sprejeti delo za nižje plačilo kot domači delavci, vendar je ta plača še zmeraj višja od tiste, ki bi jo prejeli doma. Slovencem se poleg tega zdijo ta dela manjvredna.

V navezavi na pojem beg možganov pa je opaziti, da Slovence iz svoje države gotovo »potiska« (teorija *push and pull*) brezposelnost, nizki osebni dohodek, diskriminacija, upadanje in prenehanje ekonomske dejavnosti, nezmožnost napredovanja v službi ... Na priselitev migrantov, posebej tistih iz tretjih držav, pa vplivajo ugodne možnosti za zaposlitev, napredovanje v službi, boljše plačilo, boljše klimatske in stanovanjske razmere, cenejše šolanje otrok ...

4.2 VZROKI ZA BEG SLOVENSКИH DELAVCEV V TUJINO

Emigracija v Sloveniji večinoma predstavlja negativen pojem. Iz države pretežno odhaja višje izobražena delovna sila, ki v tujini ostane dlje časa. Pozitiven pojav je v tistih primerih, ko gre za kratkotrajno selitev, saj znanstveniki prinesejo domov novo znanje in izkušnje (Bevc in drugi 1996, 39). Slovenija ima na račun izgube visoko izobraženih ljudi veliko ekonomsko in širšo kulturno izgubo. Ker ima Slovenija obsežen javni in majhen zasebni način financiranja terciarnega izobraževanja, beležimo toliko večjo izgubo (Bevc 2009, 32).

V Sloveniji narašča pojav bega možganov. Najboljši ambiciozni ljudje odhajajo in se redko vračajo domov, saj jih v tujini praviloma čaka boljše kakovost življenja, izborijo si boljše pogoje za delo, hkrati pa imajo večjo možnost, da si ustvarijo uspešnejšo kariero (Strniša 2009).

Razlog za odhod v tujino je večinoma prenizko plačilo za opravljeno delo na našem trgu, kar pogojuje tudi nižji standard življenja, opazamo pa tudi neugodne razmere v znanstvenem sektorju, kar privede do bega višje izobraženih. V razvitejših državah pa opazamo dejavnike privlačnosti, saj le-te privabljajo višje izobražen znanstveni kader iz slabše razvitih držav in

jim obljublajo višji standard življenja ter vlaganje sredstev v znanstvene namene (Malačič in Bevc 1997, 3). Kljub temu se zgoraj izpostavljena misel ne potrjuje v času begunske krize med letoma 2015–16, ko je v Evropo vstopilo več kot milijon pribežnikov iz držav Bližnjega vzhoda. Čeprav je Slovenija ekonomsko, gospodarsko in politično stabilnejša država od tistih, ki so jih begunci zapustili, so vendarle želeli predvsem v Nemčijo in druge države na severu Evrope, Slovenija pa je bila večinoma tranzitna država.

Slovenija je sedaj postavljena pred dejstvo, ali želi pridobiti višje izobraženi kader predvsem znanstvenikov, ki so se iz Slovenije odselili zaradi premajhnih finančnih vložkov v znanost, nazaj ali pa začne pospešeno vlagati v to področje in s tem prepreči odhod novega ter omogoči vračanje odseljenega višje izobraženega kadra.

Višje izobraženi posamezniki, ki zapuščajo Slovenijo, navajajo mnoge razloge, ki vplivajo na njihov odhod. Predvsem zasledujejo bolj perspektivna delovna mesta; boljše možnosti za napredovanje in si želijo, da bi lahko delali na zelenem področju, za katerega so se izobraževali. Ker je v Sloveniji manko delovnih mest, je zadnji razlog izstopajoč. Poleg tega je v tujini večja možnost sodelovanja s tujimi raziskovalci, večji poklicni razvoj, opazno višja pa je tudi možnost sodelovanja s svetovno bolj priznanimi znanstveniki (Ograjenšek in drugi 2010).

Poleg tega je vredno dodati še boljše delovne pogoje in večjo kakovost življenja, več izzivov, zanimivejšo vsebino dela, večji ugled univerze, nove izkušnje, radovednost, samodokazovanje ter možnost poklicnega razvoja. Pri tem pa je zanimivo, da višina plače vselej ne vpliva, kot ključen dejavnik, na odločitev o odhodu na delo v tujino. Praviloma so sorazmerno z višino plače višji tudi stroški bivanja, zato lahko pretehta odločitev o odhodu predvsem kakovost dela, ne pa izključno višina prejetega dohodka. V posameznih primerih se zgodi celo, da raziskovalci na univerzah niti v tujini niso primerno plačani glede na svoje delovno mesto in izobrazbo. Poleg tega ljudje zapuščajo matično državo tudi zato, ker v tujini iščejo več povezanosti gospodarstva z znanostjo in delom na univerzi. V Sloveniji pa je ravno na področju sodelovanja med gospodarstvom in znanostjo opaziti primanjkljaj, to pa neposredno privede do odhoda znanstvenikov v tujino.

Menimo, da če bi Republika Slovenija namenila več finančnih sredstev v raziskave in razvoj, bi lahko na domačem trgu dela ohranili večje število domačih znanstvenikov oz. višje

izobraženih. Tako pa navedeni v Sloveniji niso našli ustrezne zaposlitve na svojem področju in so bili »prisiljeni« zapustiti Slovenijo, pa čeprav bi marsikateri odseljeni znanstvenik veliko raje prebival v svoji domači državi.

Med slabostmi odhoda v tujino je vredno izpostaviti manj dopusta. Velikokrat se dela med vikendi in urnik dela je praviloma daljši. Odsotnost domače družine in prijateljev še otežuje odsotnost od doma.

Mesto posameznika se zaradi stalnih družbenih, gospodarskih in prostorskih sprememb spreminja in s tem tudi razlogi za migracije. Vzroki, ki vplivajo na selitev posameznikov v tujino, so podvrženi najrazličnejšim dejavnikom, ki so zelo odvisni od situacije in se relativno hitro spreminjajo.

V nadaljevanju navajamo študijo (Bevc in drugi 2004, 114–116). Ta je izpostavila izsledke analize *studentov* (tistih, ki so se udeležili mednarodne izmenjave, in tistih, ki se mednarodne izmenjave niso udeležili) ter *zaposlenih* v Sloveniji.

Vzroki *studentov* za bivanje in delo v tujini:

- *možnosti strokovnega izobraževanja in usposabljanja,*
- *želja po utrditvi jezikovnih znanj in komunikacijskih veščin,*
- *želja po pridobitvi zvez in poznanstev kot opora poznejšemu poslovnemu sodelovanju,*
- *višji pričakovani zaslužki,*
- *priložnost pridobitve širše splošne izobrazbe,*
- *odprtost in tolerantnost prebivalstva v sprejemnih območjih,*
- *privlačnost novih delovnih in bivalnih pogojev,*
- *pozitivna izkušnja, pridobljena z udeležbo v mednarodnih študentskih izmenjavah,*
- *okrepitev samozavesti z uspehom v tujem okolju,*
- *ugled izobraževalne ustanove ali delovnega okolja,*
- *osebna ambicioznost.*

Pri skupini *zaposlenih* intervjuvancev so motivi, ki povečujejo verjetnost odločitve za iskanje dela v tujini, naslednji:

- *formalni pogoji napredovanja v karieri,*
- *privlačnost novih delovnih pogojev,*
- *možnosti strokovnega izobraževanja in usposabljanja,*
- *ugled organizacije ali delovnega okolja (v tujini),*
- *želja po utrditvi jezikovnih znanj in komunikacijskih veščin,*
- *z uspehom v tujem okolju bi si povečali možnosti kariernega napredovanja v domačem okolju,*
- *višji pričakovani zaslužki,*
- *odmik od domačega okolja,*
- *prednosti novega, ločenega bivalnega okolja,*
- *osebna ambicioznost,*
- *avanturistični duh in radovednost,*
- *dosedanji stiki, zveze in izkušnje z mednarodnim okoljem.*

Gotovo je prevladujoč razlog za odhod v tujino iskanje zaposlitve. To dokazuje dejstvo, da se zaposleni za iskanje dela v tujini redkeje odločajo. Vendarle je slednje odvisno od narave dela, varnosti delovnega mesta in višine plače ter kreditne sposobnosti. Če ti pogoji niso izpolnjeni in je doma težko najti delovno mesto, ki bi bilo boljše od dosedanjega, je verjetnost, da bo posameznik iskal zaposlitev v tuji, toliko večja. Vendarle se študentje praviloma pogosteje odločajo za delo v tujini, ne pa tisti, ki imajo doma redno zaposlitev.

Poleg tega se odločitve posameznikov o odhodu v tujino razlikujejo v tem, ali gre za namero po krajši ali daljši odsotnosti od doma. Za daljši odhod od doma ali celo stalno nastanitev v tujini se odločajo tisti, ki tam najdejo dovolj bogato družbeno socialno okolje. Ekonomsko-karierni razlogi lahko posameznika prisilijo, da se domov (še) ne more vrniti, vendar običajno niso ključen razlog za stalno bivanje v tujini. Ekonomski razlogi so običajno povezani s krajšim bivanjem od doma in željo, da bi posameznik zaslužil dovolj denarja, s katerim si bi ustvaril boljše življenje doma. Gre torej za premislek o življenjskih ciljih in prioritetah.

Bevc in drugi (2004, 113) po drugi strani ponujajo vrsto strokovnih in osebnih izzivov v tujini. Posameznik tako ne zapusti svojega delovnega mesta, temveč se za krajše obdobje izpopolnjuje v tujini.

Tudi vprašalnik, naveden v nadaljevanju, je pokazal vrsto ovir, ki so povezane z zahtevami družinskega življenja. Bodisi gre za partnerska razmerja, vzgojo otroka, navezanost na družino in krog prijateljev ter druge socialno-emotivne vezi (domača urejenost, neprilagojenost novemu okolju, skrb za otroke, starše ...). Pri tem je lahko odmik od domačega okolja tudi spodbuda k odhodu. Bodisi gre za željo po večji avtonomnosti posameznika, avanturistični duh, radovednost ali željo po nadaljevanju dosedanjih zvez in stikov v mednarodnem okolju. Čeprav je za uresničitev načrtov o zaposlitvi v tujini potrebno mnogo usklajevanja, se tako zaposleni kot študentje, večinoma zaradi podobnih razlogov, vseeno odločajo za tovrstne spremembe.

V nadaljevanju so navedeni »potisni« dejavniki, ki jih izpostavljajo Bevc in drugi (2004, 114–116). Gre za razmere v sedanjem bivalnem in delovnem okolju, ki lahko vplivajo na posameznikovo odločitev:

- *gospodarska brezperspektivnost,*
- *strukturna brezposelnost (pomanjkanje delovnih mest za določene poklicne profile),*
- *gospodarske in politične krize,*
- *pomanjkanje razvojnih vizij v domačem okolju,*
- *organiziranost (ki pospeši zlasti različne oblike »detaširanja« zaposlenih zaradi dela na projektih, različne izmenjave ipd.),*
- *slabi odnosi v delovnem in bivalnem okolju,*
- *osebni razlogi.*

Bevc in drugi (2004, 103) izpostavljajo selitev kot kompleksno dejanje, zato pri vsakomur zahteva temeljit premislek o prednostih in slabostih te odločitve, ob tem pa gre za organizacijski postopek, ki terja mnogo dela in se običajno pogosteje zanj odločijo tisti, ki so družinsko, prostorsko, družbeno, poslovno in kulturno manj stabilizirani. Odločitev je včasih povezana tudi s šibkejšimi socialnimi vezmi posameznika, kar olajša njegovo odločitev za

odhod. Govorimo tudi o pomembnosti informiranosti posameznikov, kar se kaže kot pomemben dejavnik odseljevanja. Najrazličnejši mediji odločilno vlivajo vero v »boljšo« priložnost, ki jo ponuja tujina. Zaverovanost v resničnost teh informacij je pogosto odločilna. Lahko je povezana z lastnimi izkušnjami (študijske izmenjave, potovanja v tujini), uporabo svetovnega spleta, informacijami, pridobljenimi preko specializiranih agencij in drugih oblik javne ponudbe informacij, pogovori s tistimi, ki so v tujino že odšli ipd.

4.3 POSLEDICE BEGA MOŽGANOV ZA SLOVENIJO

Posledice bega možganov je težko kvantitativno meriti. Gotovo je mogoče izpostaviti prednosti in slabosti odselitvenih tokov visoko izobraženega prebivalstva iz Slovenije, vendar je težko z empirično gotovostjo napovedati, kako se odražajo migracije v slovenskem prostoru. Pri tem je treba upoštevati kratkotrajne in dolgotrajne vplive. Zanimariti ne smemo niti demografskih sprememb ali izgube, intelektualne abrazije, motiviranosti posameznikov za visoko izobraževanje v Sloveniji ipd.

Bevc in drugi (2014, 116–117) pravijo: »Seveda moramo sedaj govoriti o predvidevanjih, o najbolj verjetnih učinkih, na katere je mogoče utemeljeno sklepati na podlagi izkušenj empiričnih raziskav. Gre torej za neke vrste »scenarije« z naborom možnih oziroma najverjetnejših posledic bega možganov.«

Spodaj izpostavljamo nekaj posledic migracij po Bevc in drugih avtorjih (2004, 116–117). Predvidevamo lahko:

- *demografske izgube, ki jih je pri današnji stopnji rodnosti težko ali nemogoče nadomestiti. Ta problem je opazen zlasti regionalno (v ekonomsko šibkejših regijah);*
- *intelektualna abrazija v perifernih regijah in območjih; zmanjkuje usposobljenih in kvalificiranih ljudi, ki bi se lotili razvojnih projektov in bili nosilci različnih dejavnosti in inovacij;*
- *izguba oseb, v katere se je doslej veliko investiralo (šolanje, različna usposabljanja ipd.);*
- *prostorske spremembe, nastale z opuščanjem določenih dejavnosti in njihovih funkcionalnih območij;*

- *identitetne in kulturne spremembe v slovenski populaciji; učinki bodo verjetno bolj opazni v obmejnih območjih, ker so bolj izpostavljena in občutljiva;*
- *lahko povečuje prepoznavnost Slovenije;*
- *promovira dejavnosti ali območja Slovenije v tujini;*
- *povečuje informacijski pretok;*
- *ustvarja nove zveze in poznanstva;*
- *povečuje možnosti mednarodnega gospodarskega in drugega sodelovanja (v primeru ohranjanja stikov in vračanja emigrantov);*
- *s spodbujanjem mednarodnega pretoka strokovnjakov lahko povečuje možnosti uvajanja inovacij;*
- *povečuje odprtost in tolerantnost pri ljudeh;*
- *navaja k splošni modernizaciji lastnega okolja.*

Migracijski tokovi ne nosijo le negativnih posledic za Slovenijo, kakor bi bilo na videz pričakovati. Prav priložnost za delo v tujini je lahko pozitivno izhodišče za spremembe doma, saj migranti prinašajo novo znanje, izkušnje, zveze in poznanstva, kapital ter podobno. Potrebna je kompleksnejša analiza, ki upošteva najrazličnejše dejavnike. Vplivi, ki imajo kratkotrajen negativen vpliv, se lahko kasneje izkažejo, ravno nasprotno, za pozitivne dejavnike spremembe in razvoja. Kakor vzroki selitev visoko izobraženih ljudi iz države so tudi posledice kompleksen pojav. Migracije lahko prinašajo nove ekonomske spodbude za državo; obogateno znanje posameznikov, ki lahko vplivajo na razvoj gospodarstva, znanosti ...; povečan informacijski pretok; oblikujejo se nove zveze in poznanstva; povečuje se mednarodna gospodarska dejavnost in druge pozitivne spodbude, ki so izpostavljene zgoraj. Omenjeno ima lahko dolgoročno negativne posledice na demografske spremembe strukture prebivalstva (ob zmanjšani rodnosti je migracija negativen dejavnik še posebej v območjih, ki so ekonomsko šibkejše), prav tako gre za intelektualno abrazijo v obrobni regijah, ki so tudi sicer manj zanimive za visoko izobražene posameznike. Tako je treba opazovati posledice glede na kratkotrajen ali dolgotrajen vpliv na posamezno državo.

Vredno je izpostaviti tudi problem zmanjšane spodbudne države za visoko izobraževanje. Tisti, ki bi želeli nadaljevati z doktorskim študijem na eni od slovenskih univerz, imajo velike stroške šolnine in majhno družbeno spodbudo, da se spoprimejo z nadaljnjim študijem. Ker je študij plačljiv (država ne zagotavlja pomoči vsem študentom), se posamezniki vse redkeje

odločajo za drago plačilo študija. Obstajajo pa različni javni skladi v Sloveniji, ki financirajo šolanje Slovencev v tujini, posledično pa se morejo ti v Sloveniji zaposliti za določen čas. Številni se nato zopet odpravijo v tujino ter tako predstavljajo negativno posledico bega možganov. Pogosto previsoka izobrazba celo omejuje možnost za pridobitev zaposlitve. Tako lahko govorimo o potencialnem manku visoko kvalificiranih ljudi, kar lahko vpliva na različne spremembe, ki presegajo ekonomsko-gospodarske posledice.

Ob upoštevanju teh in drugih posledic bega možganov moramo biti pazljivi na naše vrednotenje odselitvenih tokov. Analiza pomena bega možganov za Slovenijo je odvisna od tega, kako vrednotimo posledice odhoda. Če upoštevamo le ekonomski vpliv, je analiza drugačna, kakor takrat, ko bi upoštevali še družbeno-socialne dejavnike ipd. Od družbenega časa in prostora je odvisno, katera pričakovanja so zaželeni, zato je vrednotenje posledic toliko težje. Posledice bega možganov je treba vzporedno opazovati tudi ob željah in pričakovanjih družbe, ki mora vselej oblikovati razvoj tako, da daje prednost določenim družbenim strukturam (spodbujanje ruralnih območij, poklicnega izobraževanja itd.), ki v danem trenutku potrebujejo več pozornosti. Tako ima beg možganov v Sloveniji do sedaj na videz zanemarljivo negativen vpliv, vendar so lahko posledice toliko večje, ko bodo jasneje opazne v prihodnosti.

5 MIGRACIJSKA POLITIKA IN SMERNICE STRATEGIJ ZAPOSLOVANJA

5.1 MIGRACIJSKA POLITIKA V SLOVENIJI

Kot navajajo Bevc in drugi (2004, 156) potrebujemo v Sloveniji, upoštevajoč podatke o dejanskem priseljevanju in odseljevanju delavcev, selitvene in odselitvene politike, ki bodo temeljile na navedenih osnovah:

- *zadrževanje domačega prebivalstva v Sloveniji;*
- *vzpodbijanje in predvsem dopuščanje (pozitivna stimulacija za vračanje emigrantov) različnih oblik kroženja strokovnjakov (povečevanje mednarodne komunikativnosti);*

- *spodbujanje vračanja »zdomcev« in izseljencev ter tudi njihovih potomcev v Slovenijo (imigranti z najnižjimi stroški integracije in pričakovano trajnostjo);*
- *selektivna imigracijska politika (prednost za kadrovske bolj potrebne profile in za kadre, za katere se predvidevajo nižji stroški integracij – hitra vključitev v slovensko okolje);*
- *upoštevanje načel nediskriminatornosti in aktivne integracijske politike v multikulturni družbi; spoštovanje evropskega pravnega reda.*

Da bi zadržali višje usposobljeni kader na trgu dela in da bi vplivali na vračanje izseljenih iz tujine, Bevc in drugi (2004, 9) stavijo na učinkovit gospodarski, družbeni in socialni napredek. Za zadrževanje delavcev na domačem trgu dela je še kako pomembno kvalitetno izobraževanje in ukrepi na področju selitvene politike, tako na državni kot meddržavni ravni.

Zato Bevc in drugi (2004, 9) navajajo sledeče:

- *voditi je potrebno aktivno in usklajeno migracijsko politiko, vključujoč vsaj tri širša migracijska področja: emigracija oziroma izseljenstvo (Slovenci po svetu), imigracija oziroma priseljenstvo, povratništvo;*
- *pri tem je za vračanje oziroma povratništvo začasno (študenti, ipd.) ali stalno živečih v tujini pomembno uresničevanje sprejetega zakona o priznavanju v tujini pridobljene izobrazbe;*
- *za priseljence pa je potrebno oblikovanje in izvajanje integracijske politike, zasnovane na principih multikulturalnosti;*
- *za preprečevanje emigracije raziskovalcev je potrebno spremljati razmere v R&R za pravočasno odkrivanje pomanjkljivosti in sprejem ustreznih ukrepov;*
- *za preprečevanje odliva mladih pa je potrebno oblikovati in izvajati koordinirano nacionalno strategijo, ki bo vključevala spremljanje vrednot, motivov in položaja mladih na trgu dela in izobraževanja, spodbujanje njihovega zaposlovanja doma in izvajanje sistema državne finančne pomoči za podiplomski študij predvsem v obliki posojil (tudi na področju dodiplomskega študija vpeljati posojila – poleg razpoložljivosti štipendij za najrevnejše).*

Da bi ustvarili nova in perspektivna delovna mesta in zagotovili možnost kariernih napredovanj, je treba za Slovence poskrbeti na individualnem nivoju, saj lahko zaradi narave človeka in želja po mednarodnih selitvah in mobilnosti pride do potencialnega bega možganov (Bevc in drugi 2004, 157). Zato avtorji za zadržanje delovne sile doma navajajo naslednje kriterije:

- *razpoložljiva delovna mesta za raznovrstne poklicne profile;*
- *možnosti dostopa do delovnih mest, zagotavljanje enakopravnosti na razpisih in s tem povezana perspektivnost najboljših kandidatov;*
- *rotacija oziroma pretok na delovnih mestih; zlasti za mlajše kadre je pomembno, da vidijo možnosti zaposlitve in strokovne kariere;*
- *možnosti dela na daljavo (predpogoj je tehnično razvita infrastruktura na celotnem državnem teritoriju);*
- *omogočanje široke zasebne iniciative (na primer družinska podjetja), spodbujanje inovacij;*
- *spodbujanje mednarodne mobilnosti zaradi pridobitve izkušenj, večje konkurenčnosti slovenske delovne sile. (Bevc in drugi 2004, 157)*

Bevc in drugi (2004, 157) za preprečevanje izseljevanja višje izobraženih od doma izpostavljajo kakovostno in privlačno bivanje v domovini. Država bi morala nuditi:

- *dostopnost stanovanj (cena, varnost, velikost; sproščen trg nepremičnin);*
- *raven socialnega, zdravstvenega varstva in oskrbe;*
- *raven storitev v bivalnem in delovnem okolju;*
- *urejenost in čistost okolja;*
- *dostopnost do oskrbe, zabave, potrošnje, rekreacije;*
- *zagotavljanje osebne in premoženjske varnosti ipd.*

5.2 STRATEGIJA ZAPOSLOVANJA MIGRANTOV V SLOVENIJI

V *Strategiji ekonomskih migracij za obdobje od 2010 do 2020* se navajajo zaposlitvene strategije v navezavi s številnimi aktualnimi konteksti. Osnovo za primerne ukrepe in smernice navaja akcijski načrt, navezan na navedeno strategijo. Da bi na domač trg dela privabili predvsem nižje izobražene delavce tretjih držav, strategija izpostavlja navedeno (Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije 2013, 3):

- *Spodbujanje priseljevanja za namene zaposlitve in dela, zmanjševanje neskladij na trgu dela in krepitev človeških virov v tem kontekstu.*
- *Spodbujanje priseljevanja in povečanje števila visoko usposobljenih delavcev migrantov glede na povpraševanje na trgu dela in glede na pričakovano pomanjkanje delovne sile v srednjeročnem obdobju, zlasti z vzpostavitvijo mehanizma za analize potreb po visoko usposobljenih delavcih.*
- *Vzpostavitev učinkovitega sistema zagotavljanja ustreznega števila primerne začasne delovne sile (s poudarkom na nižje in srednje kvalificirani delovni sili), potrebne glede na razmere na domačem trgu dela, zlasti z vzpostavitvijo mehanizma za analize potreb po delavcih po dejavnosti in časovnem obdobju ter sklepanjem partnerskega dialoga in bilateralnih sporazumov z zainteresiranimi tretjimi državami.*
- *Spodbujanje priseljevanja državljanov tretjih držav s finančnim kapitalom oziroma vlagateljev za razvojno spodbudne naložbe z učinkom ustvarjanja novih delovnih mest ali prenosa tehnologij in inovativnih znanj.*
- *Izboljšanje sistema priznavanja in vrednotenja v tujini pridobljenega izobraževanja, spretnosti in znanj.*
- *Spodbujanje mobilnosti in priseljevanja raziskovalcev in študentov.*
- *Izboljšanje učinkovitosti upravljanja ekonomskih migracij z oblikovanjem selektivnih ukrepov za bolj enostaven, transparenten in nadzorovan sprejem določenih skupin delavcev migrantov, in sicer:*
 - *začasne omejene sektorske sheme po dejavnosti,*
 - *vzpostavitev »točkovnega« sistema s ciljem najti državljane tretjih držav z zagotovljeno zaposlitvijo oziroma tiste brez zagotovljene zaposlitve, za katere*

je največja verjetnost, da bodo pripomogli k rasti in produktivnosti slovenskega gospodarstva,

- proučitev načinov za vzpostavitev krožnih migracij,*
- poenostavitev in poenotenje postopkov za sprejem delavcev migrantov.*

(Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije 2013, 3–4)

V nadaljevanju predstavljene smernice bi lahko ob ugodni realizaciji konkretno spremenile razmere na slovenskem trgu dela. Po napovedih bi prišlo do priseljevanja tujih izobraženih kadrov, še pomembneje pa do vračanja že odseljenih višje izobraženih. Upoštevanje smernic bi pripeljalo do upadanja neravnovesja na trgu dela in zopet bi se vzpostavilo ravnovesje med višje in nižje izobraženimi kadri.

Smernica 1: Spodbujanje priseljevanja za namene zaposlitve in dela, zmanjševanje neskladij na trgu dela in krepitev človeških virov

Zaradi staranja slovenskega prebivalstva ter posledično pomanjkanja delovno aktivnih se bo morala Slovenija, da bo ohranila oz. povečala konkurenčnost na področju gospodarstva in človeških virov, potruditi pri zadržanju višje izobraženih na domačem trgu dela. Pomembno bi bilo tudi priseljevanje nižje izobraženih iz tujine, saj bi ravno ti lahko zapolnili posamezne praznine in vplivali na ureditev kratkoročnih zaposlitvenih neskladij. Pa vendar moramo pri priseljevanju tujcev upoštevati zastavljene pogoje zaposlovanja, saj bi lahko v nasprotnem primeru prišlo do dodatnih neskladij in navzkrižij. Da bi vse naštetu realizirali, bodo morali državni in lokalni organi, socialni partnerji in družba delovati kar se da vzajemno. Dolgoročno lahko dobro asimilirani priseljenci postanejo enakovreden del naše družbe in več ne bi pomenili zgolj elementa za reševanje kratkotrajnih težav. Zaradi tega je potreben učinkovit pristop v smislu integracijskih dejavnikov (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti 2010, 27).

Usmeritev:

- 1. Spodbujanje priseljevanja in povečanje števila visoko usposobljenih delavcev glede na povpraševanje na trgu dela in glede na pričakovano pomanjkanje delovne sile v srednjeročnem obdobju.*

2. *Vzpostavitev učinkovitega sistema zagotavljanja ustreznega števila primerne začasne delovne sile (s poudarkom na nižje in srednje kvalificirani delovni sili), potrebne glede na razmere na domačem trgu dela, ki bi temeljil na partnerskem dialogu in bilateralnem sodelovanju z izbranimi tretjimi državami izvora.*

Ukrepi:

- *Izdelava in vzpostavitev mehanizma za natančne analize potreb po visoko usposobljenih delavcih.*
- *Izdelava in vzpostavitev mehanizma za natančne in učinkovite analize potreb po delavcih.*
- *Proučitev in izdelava nadzornega sistema za začasne potrebe po delavcih po dejavnosti in časovnem obdobju.*
- *Določitev odgovornosti med državo in socialnimi partnerji glede števila delovnih migrantov ipd.*
- *Sklepanje partnerskega dialoga in bilateralnih sporazumov z zainteresiranimi tretjimi državami izvora. Partnerski dialog lahko vključuje naslednje elemente oz. ukrepe, in sicer:*
 - *Vzpostavitev hitrih (»fast track«) postopkov z namenom olajšanja in poenostavitve pridobivanja vseh potrebnih dovoljenj.*
 - *V sodelovanju z zainteresiranimi akterji vzpostavitev informativnih točk v tretji državi z namenom promocije priseljevanja z namenom dela v Sloveniji, priprava informativnih brošur v jeziku tretje države glede možnosti in priložnosti zaposlovanja v Republiki Sloveniji.*
 - *Proučitev dejanskih pravnih in finančnih možnosti za uveljavitev integracijskih ukrepov, npr. izobraževanje o kulturi in ustavno-pravni ureditvi v Republiki Sloveniji ter osnovni tečaj slovenščine še pred prihodom delavca v Slovenijo.*
 - *Uveljavljanje razvojnih spodbud v izvornih državah v okviru promocije kroženja oz. vračanja delavcev migrantov, npr. olajšanje transferja finančnih nakazil, možnost odločitve delavca migranta za sprostitev določenega dela zaslužka šele po vrnitvi v izvorno državo ter na podlagi tega pridobitev ugodnih mikro kreditov za zagon podjetništva v sodelovanju s tretjimi državami.*

- *Izvajanje selekcijskih postopkov o primernosti znanj in veščin migranta še pred vstopom v Slovenijo, npr. s programi Mednarodne organizacije za delo (IOM) in ob sodelovanju s tretjimi državami. Pri tem je potrebno razmisliti tudi o vključevanju nosilcev zasebnega kapitala.*
- *Pospešitev postopkov za vzajemno priznavanje in vrednotenje izobraževanja, spretnosti in znanj pridobljenih v Republiki Sloveniji oz. izbrani tretji državi.* (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti 2010, 63–64)

Smernica 2: Promoviranje podjetništva priseljencev

Zaradi iskanja novih priložnosti in nezmožnosti delovanja v svoji državi so migranti pogosto bolj podjetniško naravnani kot domači prebivalci. Odlikuje jih, da so pripravljeni sprejeti večje podjetniško tveganje, čeprav prihaja v posameznih primerih do podjetništva iz nuje. To se zgodi predvsem, ko migrant na trgu dela predstavlja teže zaposljivo delovno silo. Oviro pri pridobivanju zaposlitve pogosto predstavlja slovenski jezik, hkrati pa se spopadajo s težavami priznanja znanj in izkušenj. Drugi razlogi, kot slaba povezanost s socialnim omrežjem, nepoznavanje predpisov, regulacij in zakonov, lahko priseljencu še dodatno otežijo ustanavljanje in delo v podjetju. Zaradi tega je pomembno, da priseljenci ne naletijo na okolje, ki bi jim preprečevalo zastavljene podjetniške plane (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti 2010, 27).

Usmeritev:

1. *Spodbujanje priseljavanja migrantov s finančnim kapitalom oziroma vlagateljev za razvojno spodbudne naložbe z učinkom ustvarjanja novih delovnih mest ali prenosa tehnologij in inovativnih znanj.*
2. *Promocija podjetništva priseljencev in migrantov.*

Ukrepi:

- *Proučitev in izdelava mehanizmov za sprejem migrantov s finančnim kapitalom oziroma vlagateljev.*

- *Izboljšanje obveščanja migrantov o možnostih podjetništva, o ukrepih za rast podjetništva in podpornih sistemih ter spremljanje priseljencev kot posebne ciljne skupine v politikah podjetništva, morebitno izvajanje informativnih kampanj v državah izvora.*
- *Povečanje vključitve brezposelnih priseljencev v programe spodbujanja samozaposlovanja v okviru aktivne politike zaposlovanja in ukrepov Evropskega socialnega sklada.*
- *Vzpostavitev infotočk za večjo informiranost ter spodbujanje podjetništva migrantov: pri tem je treba identificirati obstoječe podporne institucije in preučiti možnosti povezovanja.*
- *Zmanjšanje administrativnih ovir. (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti 2010, 64–65)*

Smernica 3: Priznavanje in vrednotenje v tujini pridobljenega izobraževanja, spretnosti in znanj

Da bi v tujini pridobljena znanja na slovenskem trgu dela prišla do izraza, je treba s strani državnih uradov pridobiti ustrezna potrdila o njihov veljavnosti oz. ustreznosti. Takšno priznanje je potrebno za tuje priseljene delavce in za Slovence, ki so izobrazbo pridobili v tujini. Če tega priznanja posamezniki ne pridobijo, bo njihovo znanje ali bolje rečeno izobrazba v Sloveniji neuporabna. Ker je za Slovenijo pridobivanje in krepitev človeškega kadra še kako potrebno, je pomembno, da ne prihaja do omejevanja dostopov za poklice, saj lahko le-to preprečuje dodatno mobilnost in fleksibilnost zaposlenih (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti 2010, 29).

Usmeritev:

1. *Izboljšanje sistema priznavanja in vrednotenja izobraževanja, spretnosti in znanj, pridobljenih v tujini.*

Ukrepi:

- *Integrirana in dostopna, na uporabnika naravnana storitev karijerne orientacije.*

- *Proučitev možnosti za hitrejši in enostavnejši način priznavanja in vrednotenja formalnega in neformalnega izobraževanja.*
- *Zmanjšanje števila reguliranih poklicev.*
- *Izboljšanje informacij o priznavanju poklicnih kvalifikacij in možnosti za njihovo pridobivanje.*
- *Izboljšanje informacij za pridobivanje nacionalnih poklicnih kvalifikacij za migrante in priseljence. (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti 2010, 65)*

Smernica 4: Spodbujanje mobilnosti in priseljevanja raziskovalcev in študentov

Sodelovanje na znanstvenih in raziskovalnih področjih predstavlja bistveno komponento v smislu mednarodnosti, kar pa je v veliki meri povezano s procesom globalizacije. Pridobivanje in ustvarjanje visoko izobraženega kadra ter ustvarjanje raziskovalnega sektorja predstavlja pomembno smer pri razvoju slovenskega trga dela. Na svoj trg želimo privabiti študente, profesorje in raziskovalce iz vsega sveta (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti 2010, 33).

Usmeritve:

1. *Spodbujanje mobilnosti in kroženja tujih in slovenskih raziskovalcev, visokošolskih učiteljev in študentov.*
2. *Spodbujanje vračanja slovenskih raziskovalcev in visokošolskih učiteljev oz. zmanjševanje (potencialnega) bega možganov (glej tudi smernici 5 in 6) ter privabljanje tujih raziskovalcev, visokošolskih učiteljev in študentov.*
3. *Spodbujanje mobilnosti raziskovalcev med raziskovalno in gospodarsko dejavnostjo.*

Ukrepi:

- *Zmanjšati ovire, ki slabijo mobilnost študentov in raziskovalcev (politika izdajanja delovnih dovoljenj in dovoljenj za prebivanje, obdavčevanje raziskovalcev, bivalno okolje za raziskovalce ipd.).*
- *Okrepiti sodelovanje med državo, univerzami in drugimi visokoškolskimi institucijami ter raziskovalnimi ustanovami v javnem in zasebnem sektorju.*
- *Intenzivneje razvijati mobilnostne programe znotraj evropskega raziskovalnega in visokošolskega prostora (ERA in EHEA).*
- *Zagotoviti brezplačne tečaje slovenščine študentom in učiteljem iz tretjih držav takoj ob prihodu v Slovenijo.*
- *Spodbujati promoviranje Slovenije kot privlačne lokacije za študente in raziskovalce, predvsem z zagotavljanjem informacij o možnostih študija, zaposlovanja, samozaposlovanja in podjetništva v Sloveniji.*
- *Tesnejše povezovanje med univerzami in gospodarstvom.*
- *Uveljavljanje možnosti in priložnosti za zaposlovanje, samozaposlovanje in podjetništvo v RS po zaključku študija.*
- *Vzpostaviti instrumente za vrnitev slovenskih raziskovalcev v Slovenijo in pridobivanja njihovih delovnih izkušenj (glej tudi smernici 5 in 6). (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti 2010, 65–66)*

Smernica 5: Zmanjševanje tveganja bega možganov

Privabljanje višje izobraženih imigrantov ter dosledno sledenje politiki mobilnosti in s tem povezanim selektivnim priseljevanjem raziskovalcev, profesorjev in študentov ne bi smelo vplivati na dodaten beg možganov iz Slovenije (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti 2010, 37–38).

Usmeritve:

1. *Priprava programov v kontekstu »diaspor« kot akterjev razvoja države izvora.*

2. *Zmanjševanja negativnih učinkov bega možganov glede na specifične potrebe, na primer omejitve rekrutacije v državah ali v dejavnostih, kjer obstaja pomanjkanje delovne sile.*

Ukrepi:

- *Izboljšanje transferja finančnih nakazil in ukrepov, ki bi se nanašali na razvoj držav izvora.*
- *Vzpostavitev politik dela in zaposlovanja v povezavi s politikami vstopa in prebivanja, ki bi temeljile na konceptu krožnih migracij in partnerskega dialoga z državami izvora.*
- *Pomoč evidentiranja in vzpostavljanja stikov s člani diaspore.*
- *Priznavanje izobrazbe in poklicnih kvalifikacij, pridobljenih v RS in v državi izvora. Spodbujanje virtualne vrnitve z elektronsko komunikacijo.*
- *Vzpostavitev sistema spremljanja bega možganov slovenskih državljanov.* (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti 2010, 66–67)

Smernica 6: Spodbujanje vračanja slovenskih izseljencev iz tujine in pridobivanja njihovih delovnih izkušenj

Slovenija posveča pozornost vsem, ki bi lahko kakorkoli doprinesli k razvoju države. Posebna pozornost je namenjena vračanju slovenski državljanov in njihovih potomcev. Po ustavi imajo posebne pravice v Sloveniji celo tisti Slovenci, ki državljanstva nimajo. Pomembno je, da se v Slovenijo vračajo tisti, ki bi doprinesli k ustvarjanju skupnega intelektualnega prostora in bi tako v slovenski prostor vnesli ugodnosti ob vračanju Slovencev iz zamejstva (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti 2010, 39).

Usmeritve:

1. *Ustvarjanje koherentnega skupnega slovenskega intelektualnega prostora z vključevanjem potenciala Slovencev iz zamejstva in po svetu.*
2. *Olajšanje pogojev za bivanje in delo slovenskih izseljencev v RS.*

Ukrepi:

- *Pospešiti ustrezno informiranje o vračanju v domovino in možnostih prebivanja, dela, zaposlitve in podjetništva.*
- *Oblikovati mrežo povezovanj znanstvenikov in gospodarstvenikov z visokošolskimi ustanovami in vladnimi inštitucijami v RS ter s slovenskimi znanstveniki in drugimi vrhunskimi strokovnjaki iz tujine.*
- *Zagotoviti izpolnjevanje nalog Razvojno poslovnega sveta za Slovence v zamejstvu in po svetu.*
- *Zagotoviti večjo uporabo evropskih sredstev za investicije v raziskovalno razvojno infrastrukturo in pritegnitev slovenskih raziskovalcev iz tujine.*
- *Spodbujanje prostovoljne vrnitve oz. repatriacije – izdelava in upravljanje programov vračanja s pomočjo in podporo držav izvora in ciljem uspešne reintegracije.*
- *Spodbujanje uspešnih podjetnikov in potencialnih vlagateljev, pripadnikov slovenske diaspore, za začetek poslovnih aktivnosti v domovini.*
- *Proučitev možnosti hitrejšega priznavanja izobrazbe in poklicnih kvalifikacij slovenskih izseljencev. (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti 2010, 67)*

Vse zgoraj naveden smernice in njihovi ukrepi so zasnovani na ideji čim številčnejšega priseljevanja tujih in vračanja domačih izseljencev. Povsem naravno je, da želi Slovenija nazaj pridobiti predvsem višje izobražene, še posebej tiste, ki so šolanje zaključili v Sloveniji in se nato odpravili v tujino. S tem so državi povzročili dvojno škodo. Porabljali so državna sredstva, namenjena za šolanje, hkrati pa so znanje odnesli v tujino. Za priseljevanje omenjenih bo morala Slovenija na številnih sektorjih (gospodarski, finančni, politični) zasnovati nove osnove in vzpostaviti učinkovito sodelovanje med posameznimi državnimi institucijami.

6 RAZISKAVA BEGA MOŽGANOV

Beg možganov smo proučevali med višje izobraženimi zaposlenimi v tujini, ki so se iz Slovenije izselili iz podobnih razlogov. V raziskavi smo preučevali vzroke in vzpodbude za selitev iz domače države ter možnosti za vrnitev v Slovenijo. Pridobili smo podatke o načinu in kakovosti življenja v tujini v primerjavi z Slovenijo. Hkrati smo se osredotočili na prednosti na trgu dela v tujini in slabosti na trgu dela doma. Vprašanja so bila poleg osnovnih navedb o pridobljeni izobrazbi usmerjena na zadovoljstvo bivanja v tujini, v smislu dela in osebnega življenja, in na potencialno vrnitev. Kandidati so bili izbrani glede na izobrazbo in na vzroke, zakaj so se izselili iz Slovenije. Izbirali smo med prijatelji in znanci, ki so se v tujino izselili v zadnjih treh letih. Pogoje je bila pridobljena univerzitetna izobrazba v Sloveniji ali tujini, vsi pa so ustrezali starostnemu pogoju med 30 in 45 let, mediana je bila 31 let. Kraj bivanja v Sloveniji je bil omejen na Maribor in Ljubljano z njuno ožjo okolico. Vprašanja so bila kandidatom poslana po spletni pošti, na njih pa so odgovarjali v različnih dolžinah. Nekateri so se pri določenih vprašanjih razgovorili, drugi so morda odgovorili le z eno besedo.

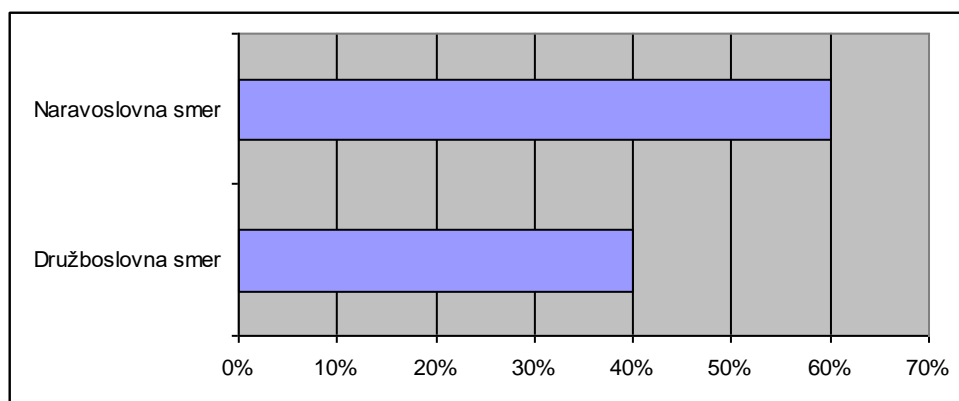
6.1 METODE DE LA

Pri analizi vprašalnikov smo se osredotočili na kvalitativno analizo. Obravnavali smo vsak primer posebej, zaradi lažjega obravnavanja splošnejših in drugih odgovorov smo rezultate vprašalnikov vnesli v preglednice in grafe. Odgovore smo tako grupirali glede na smiselnost in na najpogostejše odgovore. Zaradi majhnega vzorca (deset) in posledične nereprezentativnosti rezultatov nismo mogli posploševati, zato smo se osredotočili predvsem na osebne motive, vzroke, želje, pomisleke, ovire ipd. Kandidati so opravljali različne poklice, posledično so navajali vsak svoje izkušnje iz področja dela ter pridobitve zaposlitve. V kolikor so se tukaj odgovori razlikovali, smo pri splošnejših vprašanjih opazili pojav množičnosti. Ne glede na včasih daljše odgovore posameznikov, smo morali z analizo posameznih primerov izluščiti bistvene oz. glavne vzroke, želje, probleme, pomisleke in perspektive, saj smo le tako lahko napravili kvalitetno in pregledno analizo podatkov. Kljub temu da imajo vprašani posamezniki svoje probleme, želje in hotenja se vsi soočajo s podobnimi problemi, kadar govorimo o iskanju dela in bivanja v tujini. Celoten vzorec je

predstavljal generacijo, ki ima oz. bi naj imela več delovnih in življenjskih izkušenj, vprašani pa so večinoma že bili družinsko, prostorsko in delovno stabilizirani.

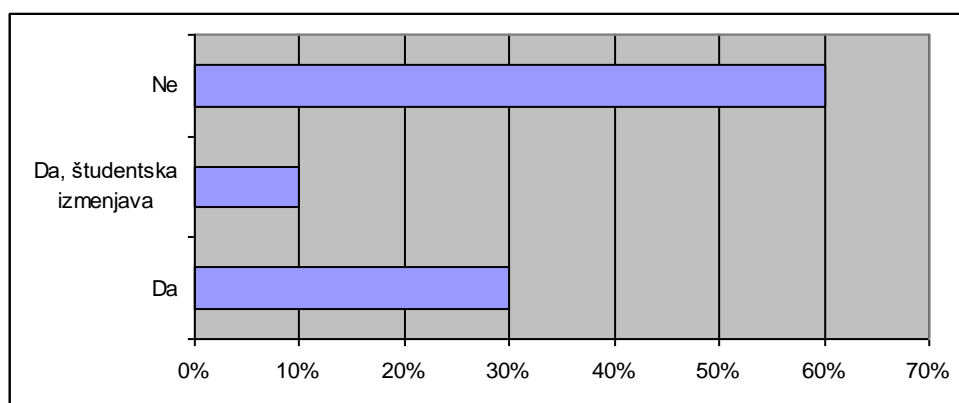
6.2 REZULTATI RAZISKAVE

Graf 6.1: Smer obiskovanega študija v Sloveniji

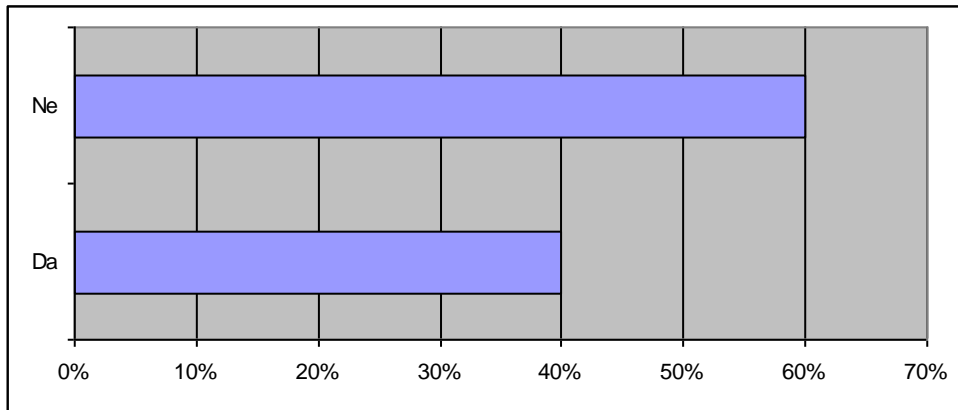
Med vsemi vprašani je 40 % kandidatov obiskovalo družboslovno, 60 % pa naravoslovno fakulteto. Iz tega lahko sklepamo, da smer študija direktno ne vpliva na beg možganov.

Graf 6.2: Obiskovanje univerze v tujini

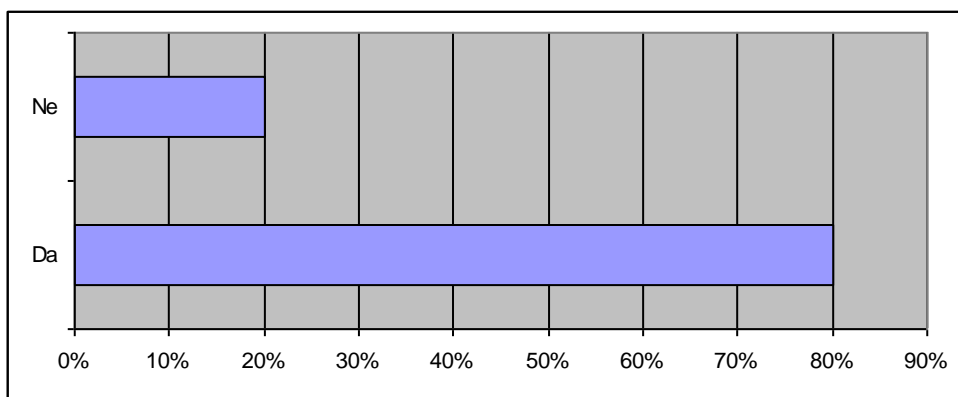
Vsi vprašani so obiskovali študij v Sloveniji, 30 % pa tudi v tujini. Dvema študija v Sloveniji ni uspelo dokončati, sta ga pa uspešno zaključila v tujini. Imeli smo en primer študentske izmenjave iz družboslovne fakultete.

Graf 6.3: Uspešnost zaposlitve v Sloveniji glede na pridobljeno izobrazbo

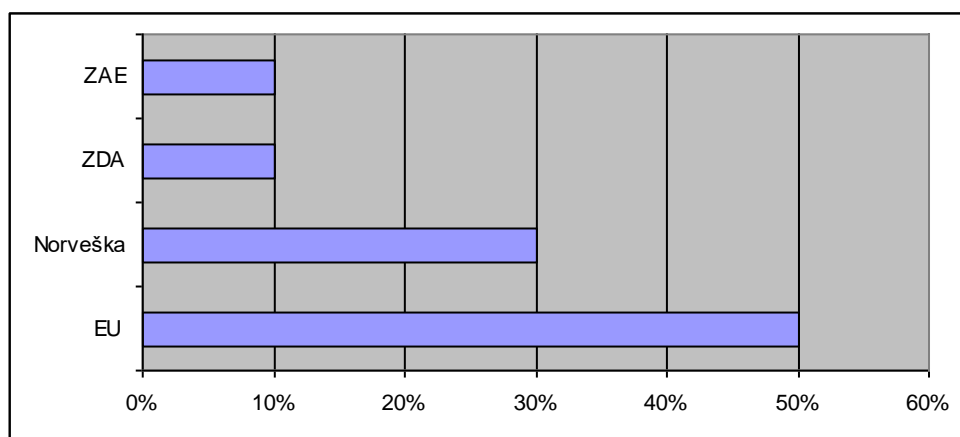
Na slovenskem trgu dela se je malo manj kot polovica anketirancev zaposlila uspešno glede na pridobljeno izobrazbo, ostali ustrezne zaposlitve, kljub morebitnem končanem študiju v tujini, niso našli.

Graf 6.4: Uspešnost zaposlitve v tujini glede na pridobljeno izobrazbo

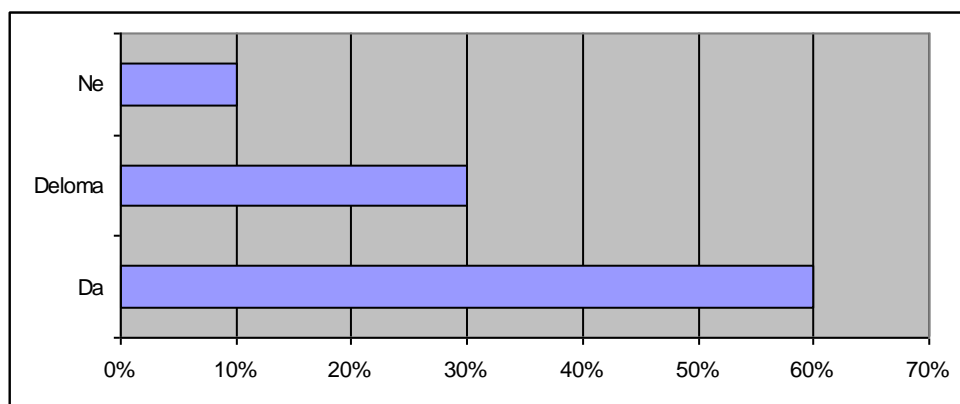
Večini vprašanih se je v tujini uspelo zaposliti na primernem mestu glede na izobrazbo, ostalih 20 % je zaposlitev sicer dobilo, vendar ni bila na nivoju njihove izobrazbe.

Graf 6.5.1: Trenutna država bivanja

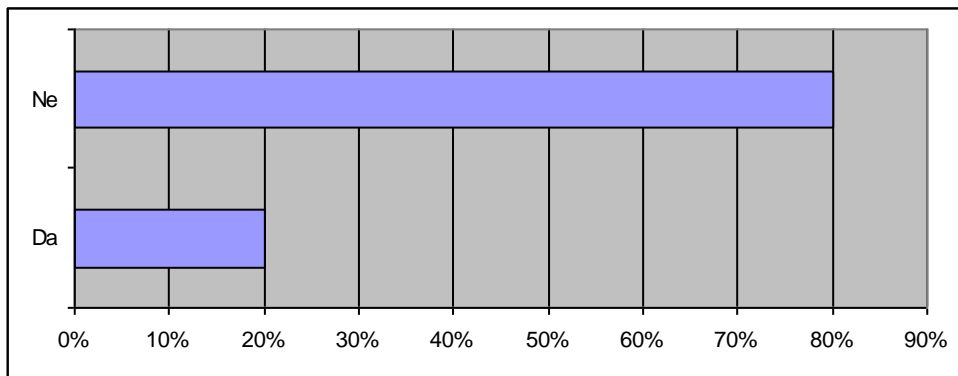
Predvsem zaradi bližine Slovenije se je večina vprašanih naselila v Evropi. Na ozemlju evropskega prostora (EU, Norveška) prebiva kar 80 % kandidatov, izjemi sta kandidata iz Združenih držav Amerike in Združenih arabskih emiratov.

Graf 6.5.2: Zadovoljstvo s plačilom v tujini

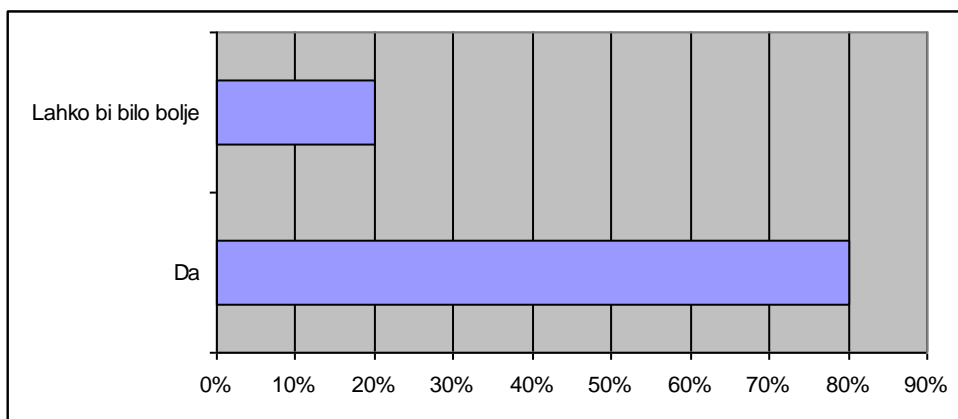
Večina anketirancev je s plačilom v tujini zadovoljna oz. deloma zadovoljna, le 10 % jih s plačilom ni zadovoljnih.

Graf 6.6: Zadovoljstvo s ponudbo dela v Sloveniji

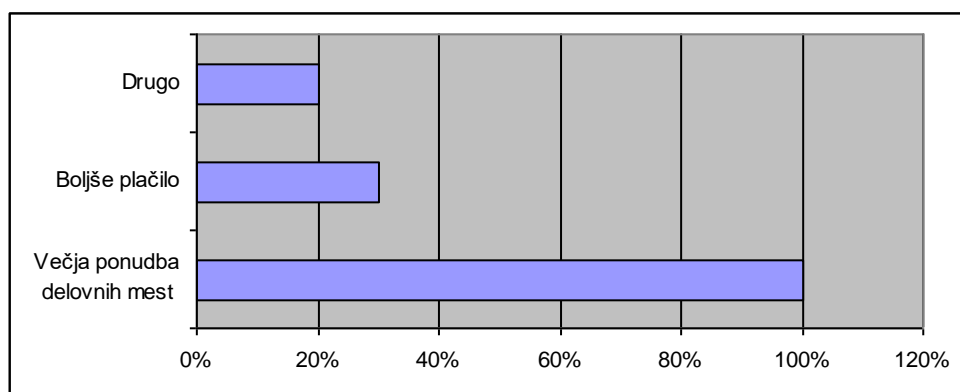
Pomanjkanje ustreznih delovnih mest na trgu dela v Sloveniji se odraža v podatku, da večina izseljencev ni bila zadovoljna s ponudbo delovnih mest v Sloveniji.

Graf 6.7.1: Zadovoljstvo s ponudbo dela v tujini

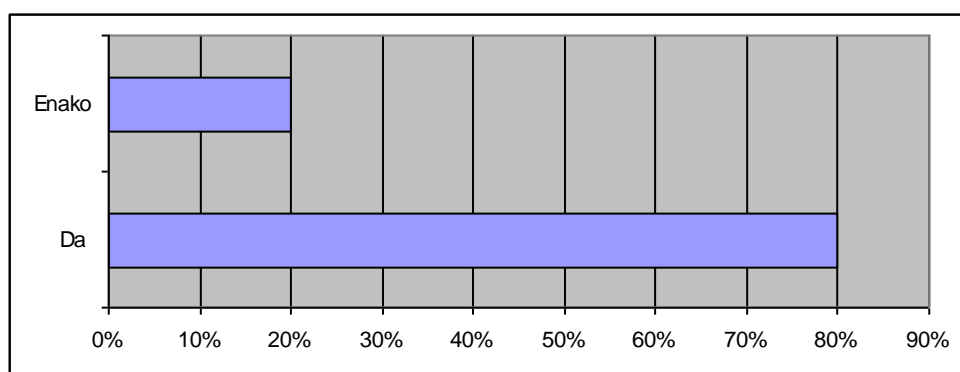
Očitno pestra ponudba na trgu dela v tujini je zadovoljila večino vprašanih, le 20 % kandidatov pa meni, da so tudi na tujih trgih dela še potrebne izboljšave.

Graf 6.7.2: Razlika v ponudbi dela v tujini glede na Slovenijo

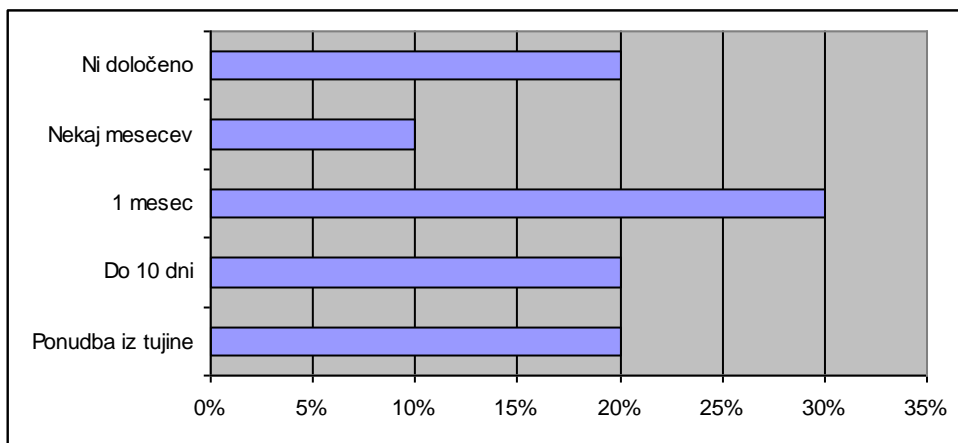
Vsi izmed vprašanih kandidatov so kot prednost na trgu dela v tujini, v primerjavi s Slovenijo, navedli večjo ponudbo ustreznih delovnih mest, 30 % pa jih kot prednost navaja boljše plačilo. Kot ostale prednosti kandidati navajajo večje število mednarodnih podjetij in s tem povezano večje število prostih menedžerskih delovnih mest.

Graf 6.8.1: Hitrost pridobitve zaposlitve v tujini glede na Slovenijo

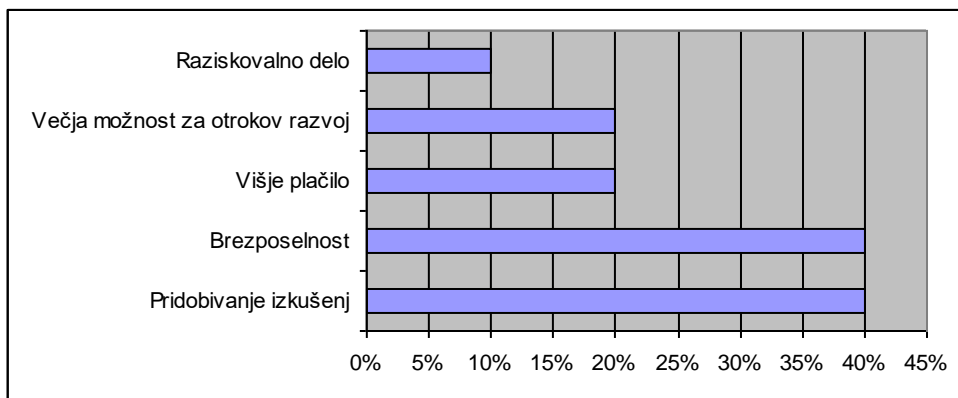
Večina vprašanih je zaposlitev v tujini dobila hitreje kot v Sloveniji.

Graf 6.8.2: Časovni okvir pridobitve zaposlitve v tujini

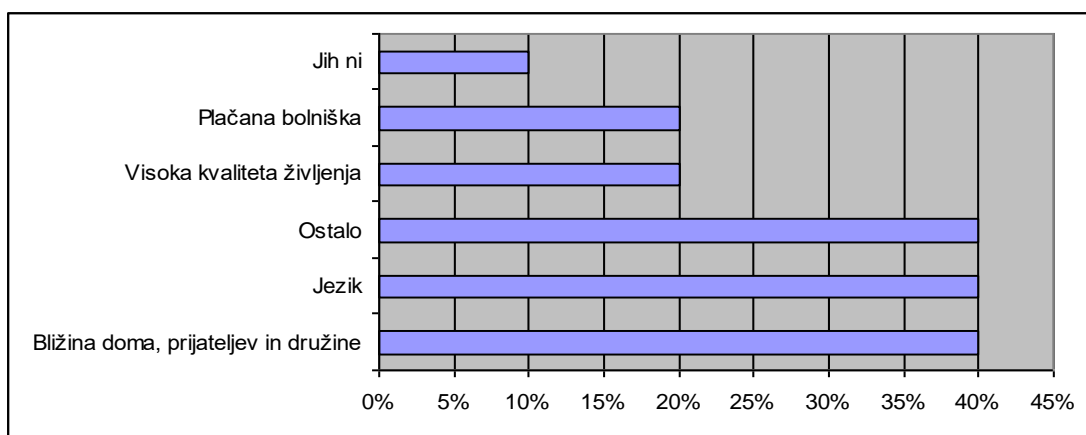
Čas pridobitve ustrezne zaposlitve v tujini je bil med kandidati različen, veljalo pa je pravilo o hitrejši zaposlitvi kot na slovenskem trgu dela. V roku nekaj mesecev se je zaposlila večina vprašanih, nekaj pa jih je zaradi predhodne povezave s tujino dobilo tudi ponudbo od tujih podjetij.

Graf 6.9: Glavni razlog odhoda v tujino

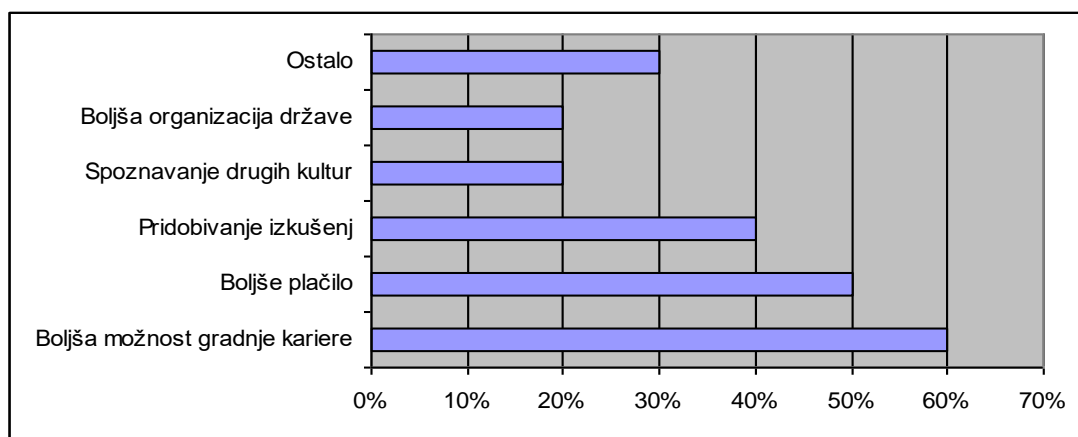
Kar 40 % kandidatov je kot glavni razlog za odhod v tujino navedlo brezposelnost v Sloveniji, enak delež vprašanih pa kot pomemben razlog navaja pridobivanje izkušenj. Čeprav bi bilo pričakovati, večje plačilo ni predstavljalo pomembnejšega razloga za odhod.

Graf 6.10: Prednosti dela v Sloveniji

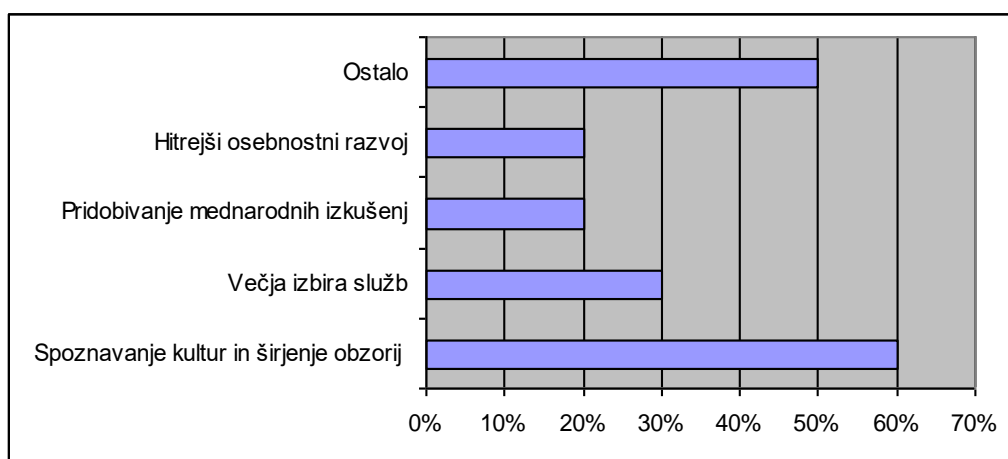
Kandidati kot prednost dela v Sloveniji večinoma navajajo bivanje v Sloveniji kot tako, saj bi tako bili bližje sorodnikom in prijateljem. Za skoraj polovico vprašanih je prednost v slovenskem jeziku, omenjajo pa tudi visoko kvaliteto življenja ter plačano bolniško.

Graf 6.11: Prednosti dela v tujini

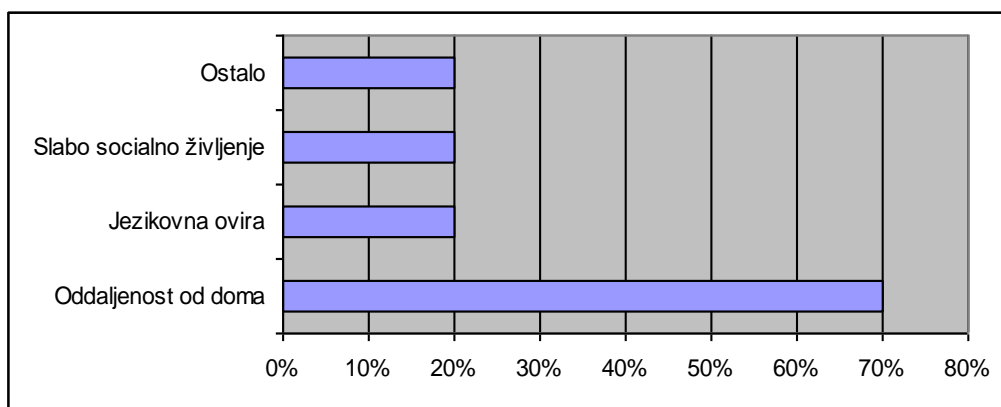
Prednost zaposlitve v tujini je po mnenju vprašanih boljše možnost za izgradnjo kariere, s čimer se je strinjalo 60 % vprašanih. Polovica jih kot prednost navaja boljše plačilo, približno enak odstotek pa je kot prednost navedlo pridobivanje izkušenj.

Graf 6.12.1: Prednosti bivanja v tujini

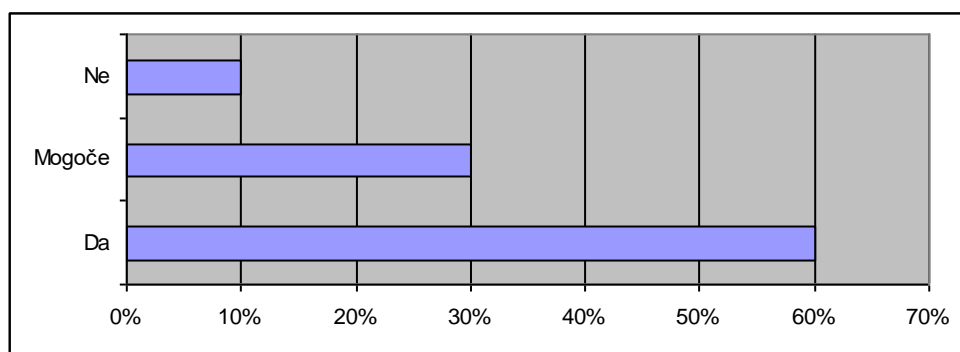
Kot prednosti bivanja v tujini vprašani večinoma navajajo spoznavanje različnih kultur in širjenje obzorij, nekaj jih je izpostavilo pridobivanje mednarodnih izkušenj in hitrejši osebnostni razvoj v smislu samostojnosti in povezanosti z družbo.

Graf 6.12.2: Slabosti bivanja v tujini

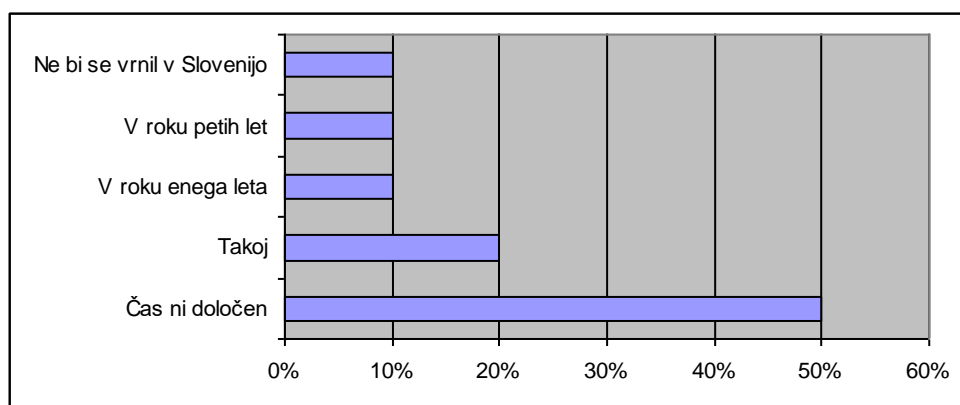
Za večino izseljencev predstavlja oddaljenost od doma glavni problem bivanja v tujini. Zaradi nepoznavanja okolja se lahko pojavi problem pri vključenosti v socialno okolje, kar sicer kandidati omenjajo v manjši meri.

Graf 6.13.1: Možnost vrnitve v Slovenijo

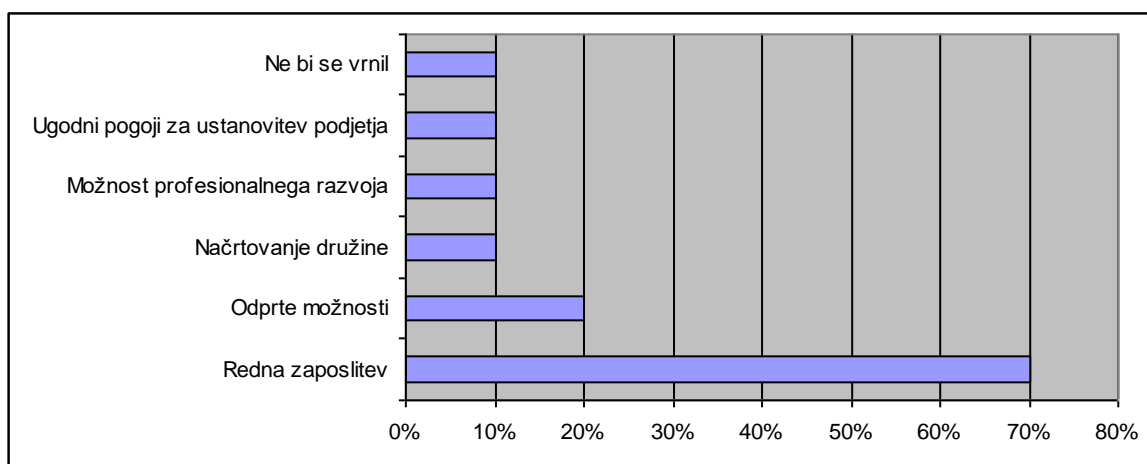
Izmed vprašanih bi se jih več kot polovica vrnila v Slovenijo, 30 % jih vrnitev navaja kot potencialno. Manjšina pa vrnitve zaradi nezmožnosti zaposlitve na svojem področju, predvsem zaradi nerazvitega znanstvenega sektorja v Sloveniji, ne načrtuje.

Graf 6.13.2: Čas potencialne vrnitve v Slovenijo

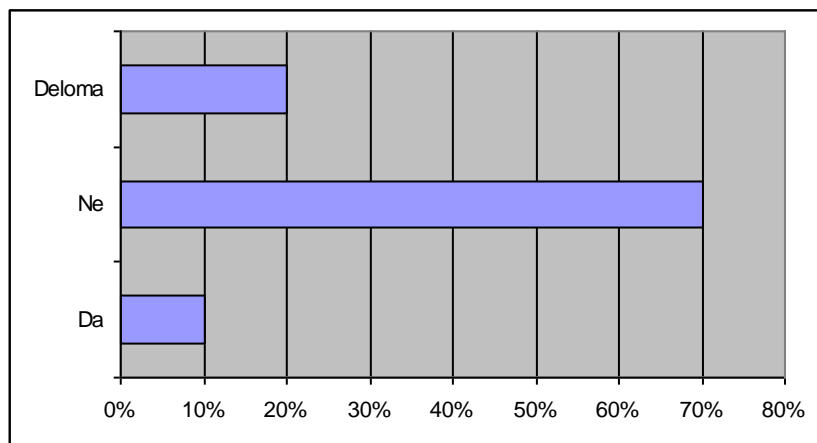
Zaradi po večini uspešne zaposlitve v tujini si večina kandidatov ni postavila časovne meje za vrnitev v domovino. Manjšina je omenila, da želijo v tujini bivati še točno določeno obdobje, nato pa bi se vrnil. Za takojšnjo vrnitev je bilo 20 % vprašanih, vrnil pa bi se le pod določenimi pogoji.

Graf 6.13.3: Pogoji za vrnitev v Slovenijo

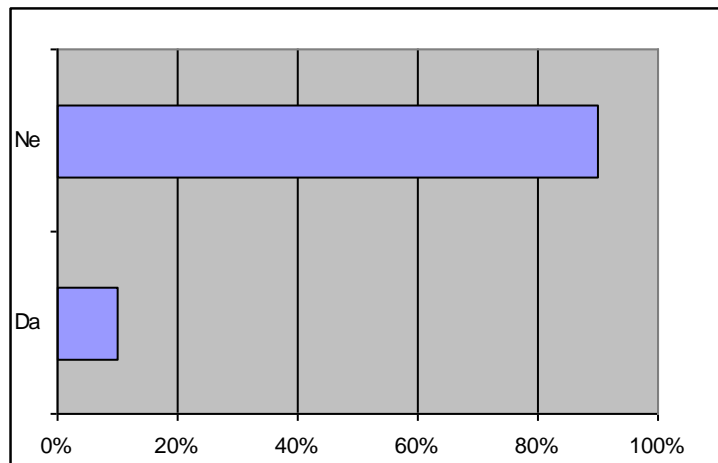
Kot glavni pogoj za vrnitev je velika večina kandidatov navedla pridobitev redne zaposlitve v Sloveniji. Ostali pogoji, ki so jih navajali posamezniki, so se precej razlikovali in jih ni bilo mogoče generalizirati. Vprašani kot potencialne pogoje za vrnitev navajajo načrtovanje družine, možnost ustvarjanja kariere, zagotavljanje ugodnih pogojev za ustanovitev podjetja, nekateri pa puščajo odprte možnosti tako na področju dela, bivanja kot profesionalnega razvoja.

Graf 6.14.1: Iskanje zaposlitve v Sloveniji med bivanjem v tujini

Večina izseljencev zaposlitve v Sloveniji ne išče. Aktivno se z iskanjem zaposlitve ukvarja le 10 % vprašanih, pri čemer se kaže neskladje z željo po vrnitvi in pridobitvi redne zaposlitve, prikazano v prejšnji točki.

Graf 6.14.2: Sodelovanje s slovenskimi podjetji na poslovni ravni

Večina vprašanih se je v tujino izselila zaradi nezaposlenosti oz. slabše zaposlitve, večinoma so pridobili službe v manjših podjetjih in javnih institucijah, ki s slovenskimi podjetji, razen v izjemah, ne sodelujejo.

6.3 ANALIZA RAZISKAVE

Zgoraj izpostavljena kvalitativna analiza je plod daljšega empirično raziskovalnega dela. Pričeli smo s strukturiranjem anketnega vprašalnika in zbiranjem anketirancev z namenom, da bi preverili naše teoretične domneve o družbeni problematiki bega možganov ter neravnovesju zaposlenih na trgu dela. Naša hipoteza, da pomanjkanje zaposlitvenih možnosti v Sloveniji povečuje beg višje kvalificirane delovne sile v tujino in ustvarja poklicno neravnovesje na trgu dela, se je v večjem delu potrdila.

Anketiranci so se odločili za odhod v tujino, da bi tam našli delo in tako rešili svoj ekonomski problem. Večina navaja, da so bili nezadovoljni s ponudbo dela na slovenskem trgu. Med redkimi, ki so bili v Sloveniji že zaposleni, a so se v tujino vendarle odpravili, je bil prevladujoč razlog za odhod premalo plačano delo na domačem trgu. Prav tako so navajali, da delo ni ustrezalo njihovi stopnji izobrazbe. V tujini so dobili zaposlitev bistveno hitreje, ta je v večini primerov ustrezala stopnji izobrazbe.

Tisti, ki so končali študij v tujini, so imeli nekaj prednosti v poznavanju tujega trga dela in s tem lažje zaposlitvene pogoje. S pomočjo raziskave smo ugotovili, da študijska smer ni odločilno vplivala na iskanje zaposlitve v tujini. Pričakovali bi, da so študentje družboslovja slabše zaposljivi kakor tisti, ki so končali naravoslovno fakulteto, vendar se je s pomočjo anketnega vprašalnika pokazalo, da so vsi enakovredno izpostavljali problem nezaposljivosti. Celo več študentov naravoslovja je zapustilo dom in odšlo na delo v tujino. Navedeni podatki in rezultati raziskave kažejo, da so med problematičnimi družboslovni, znanstveno-raziskovalni in tehnični sektor, saj se je v večini primerov zgodilo, da je Slovenija uspešno došolala kader, ni pa uspela ponuditi ustreznega delovnega mesta.

Med prevladujočima državama, kamor so anketiranci odšli iskati zaposlitev, sta Velika Britanija in Norveška, sledijo ostale evropske države, ZDA idr. Evropske države so imele prednost predvsem zaradi bližine doma, dobre ekonomske stabilnosti, poznavanja jezika, osebnega poznavanja in zanimanja za izbrano državo ipd.

Razlogi za odhod v tujino so bili predvsem ekonomske in karijerne narave. Želja, da bi ostali doma, pa bistveno bolj emocionalna, povezana z bližino družine, prijateljev in kakovostjo

življenja, kakršne so vajeni. Za skoraj polovico vprašanih je prednost dela doma uporaba slovenskega jezika, v tujini pa se večina sporazumeva s pomočjo angleščine. Le-te so se naučili skozi šolanje v Sloveniji. Posamezniki, ki živijo na Norveškem, pa so morali za vstop v državo opraviti tečaj norveščine, saj drugače v državo ne bi mogli vstopiti.

Z izpostavljeno analizo smo potrdili našo domnevo, da pomanjkanje zaposlitvenih možnosti v Sloveniji povečuje beg višje kvalificirane delovne sile v tujino. V hipotezi smo izpostavili tudi, da se v Sloveniji pojavlja poklicno neravnovesje na trgu dela. Tega nismo neposredno dokazali, vendar lahko iz zbranih podatkov in poznavanja družbene problematike z veliko mero gotovosti potrdimo, da se poklicno neravnovesje pojavlja. Tovrstna celostna analiza bi presegala okvir našega dela.

Vendarle se je v analizi podatkov pokazala zanimivost, da večina anketirancev navaja, da bi si želela vrniti domov, če bi v Sloveniji dobili ustrezno delovno mesto. Na vprašanje, ali ga aktivno iščejo, pa smo dobili prevladujoč odgovor – ne.

7 SKLEP

Zastavljeno nalogo smo razdelili na dva dela. Prvi del je namenjen izpostavitvi teorije migracij, natančneje smo se ukvarjali z vzroki in posledicami bega možganov. Zanimali so nas podatki o izselitvah iz Slovenije v minulih treh letih. V drugem delu naloge smo opravili samostojno empirično raziskavo, v kateri smo na podlagi posameznih primerov, s pomočjo vprašalnika, ugotavljali vzroke za izselitev domačih visoko izobraženih v tujino.

Tako v prvem kot v drugem delu naloge potrjujemo prvo zastavljeno hipotezo. Pomanjkanje zaposlitvenih možnosti povečuje beg višje kvalificirane delovne sile v tujino in ustvarja poklicno neravnovesje na trgu dela. Čeprav so vzroki, kot je zastavljeno v hipotezi, običajno ekonomske narave, so namere za selitve lahko zelo odvisne od trenutnih družbenih, političnih in gospodarski okoliščin. V teoretičnem delu navajamo mnoge tovrstne vzroke. Naj naštejemo nekatere: premalo možnosti za intelektualni razvoj, spreminjanje politično-družbene klime, izguba premoženja, slabe stanovanjske razmere. Tudi v praktičnem delu so bili prevladujoči razlogi za odhod ekonomsko naravnani, med pomembnimi vzroki je bila tudi želja po realizaciji intelektualno izobraževalnih ciljev. Previsoka izobrazba je lahko celo ovira pri zaposlitvi, nekatera znanstvena področja, za katera imamo v Sloveniji sicer dobro zastavljeno izobraževanje, pa ne omogočajo pridobitev zaposlitve in kariernega razvoja.

Poleg tega ugotavljamo, da ima izseljevanje višje izobražene delovne sile najrazličnejše posledice na domačo državo. Te posledice je težko objektivno ocenjevati in tudi vrednotiti, gotovo pa vplivajo na neravnovesje trga dela. To prepoznavamo na podlagi večjega izseljevanja kot priseljevanja višje izobražene delovne sile. Hkrati pa se lahko ravnovesje poruši zaradi priseljevanja nižje izobraženih.

Tudi drugo hipotezo, da se zaradi odhoda v tujino in tamkajšnjih ugodnih delovnih pogojev izseljenci redko vračajo v domovino, potrjujemo v prvem in drugem delu naloge. To potrjujemo s tem, da se, kot ugotavljamo v raziskavi, delavci še vedno ne vračajo domov zaradi boljše ponudbe dela v tujini oz. slabo razvitega trga dela v Sloveniji. Zaradi trenutno dobre zaposlitve v tujini se izseljeni redko zanimajo za domač trg dela, čeprav bi si želeli priti domov. Ugotavljamo, da so vzroki za redko vračanje v večini emocionalne narave, povezani z neugodnim družbenim okoljem in z željo po utrditvi prijateljskih in družinskih vezi, ki so jih med bivanjem v tujini zapostavljali.

8 LITERATURA

1. Bevc, Milena, Janez Malačič, Renata Slabe Erker, Valentina Prevolnik Rupel in Dejan Sarka. 1996. *Dejanski in potencialni beg možganov iz Slovenije: obseg, značilnosti in vzroki*. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja.
2. Bevc, Milena, Jernej Zupančič in Marina Lukšič-Hacin. 2004. *Migracijska politika in problem bega možganov*. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja; Inštitut za narodnostna vprašanja.
3. Bevc, Milena. 2009. *Analiza trendov v emigraciji in meddržavni mobilnosti znanstvenikov v državah EU in OECD*. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja.
4. Bevc, Milena in Sonja Uršič. 2013. *Selitve kot razvojni dejavnik Slovenije in njenih regij*. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja.
5. Cohen, Robin. 2006. *Migration and its enemies: global capital, migrant labour, and the nation-state*. Aldershot, Burlington: Ashgate Publishing.
6. Drobnič, Robert. 2009. *Slovenski trg dela danes in jutri: Kritičen pogled na trg dela in razvojne možnosti s primeri dobrih praks*. Ljubljana: Planet GV.
7. Eurostat. 2015. *Statistika migracij in migrantskega prebivalstva*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics_explained/index.php?arttitle=Migration_and_migrant_population_statistics/sl&oldid=264719&writer=rl&printDraft=0 (15. julij 2016).
8. Grahek, Anja. 2015. Modra karta EU veljavna največ pet let. *Data*, 14. julij. Dostopno prek: <http://data.si/blog/2015/07/14/modra-karta-eu-veljavna-najvec-pet-let/> (10. julij 2016).
9. Giannoccolo, Pierpaolo. 2006. *The Brain Drain. A Survey of the Literature*. Dostopno prek: <http://www.statistica.unimib.it/utenti/WorkingPapers/WorkingPapers/20060302.pdf> (30 junij 2016).
10. Klinar, Peter. 1976. *Mednarodne migracije*. Maribor: Obzorja.
11. Malačič, Janez. 2000. *Demografija: teorija, analiza, metode in modeli*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
12. --- 2011. *Neravnovesje na trgu dela in zaposlovanje tujcev v Sloveniji*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta Univerze v Ljubljani.
13. Malačič, Janez in Milena Bevc. 1997. Migration Europe's integration and labour force brain drain. V *Brain drain from Central and Eastern Europe: European cooperation in the field of scientific and technical research: a study undertaken on scientific and*

- technical staff in ten countries of Central and Eastern Europe*, ur. Gerold Rainer, 2–7. Luxemburg: COST.
14. Malačič, Janez, Polona Domadenik in Marko Pahor. 2006. *Trendi zaposlovanja in ekonomskih migracij na slovenskem trgu dela*. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.
 15. Mekina, Igor. 2015. Evropski beg možganov. *Mladina*, 21. februar. Dostopno prek: http://www.mladina.si/164408/evropski_beg_mozganov (10. julij 2016).
 16. Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. 2010. *Strategija ekonomskih migracij za obdobje od 2010 do 2020*. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/Strategija_ekonomskih_migracij_2010_2020.pdf (10. julij 2016).
 17. Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije. 2013. *Privabljanje visokokvalificiranih in kvalificiranih državljanov tretjih držav*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what_we_do/networks/european_migration_network/reports/docs/emn_studies/attracting/24b.slovenia_emnstudy_attractinghighlyskilled_sl.pdf. (30. julij 2016).
 18. Ograjensek, Irena, Katarina Katja Mihelič, Jože Sambt, Mojca Bavdaž, Polona Domadenik in Tjaša Redek. 2010. *Podatkovne osnove za sistematično spremljanje bega možganov: primer mladih raziskovalcev v Sloveniji*. Dostopno prek: http://www.stat.si/StatisticniDnevi/Docs/Radenci2011/Ograjensek%20et%20al_Beg%20mozganov_prispevek.pdf (20. marec 2016).
 19. Pančur, Jelka. 2002. *Ekonomski vidik sodobnih migracij: problem beguncev*. Diplomsko delo, Ekonomska fakulteta: Univerza v Ljubljani.
 20. Radak, Radivoj. 2009. Ekonomske imigracije v Republiko Slovenijo. *Uprava* 7 (4): 93–118.
 21. Statistični urad Republike Slovenije. 2015a. *Selitveno gibanje, Slovenija, 2014*. Dostopno prek: http://www.stat.si/statweb/prikazi_novico?id=5318&idp=17&headerbar=15 (30. julij 2015).
 22. --- 2015b. *Socialnoekonomske značilnosti meddržavnih selivcev, Slovenija, 2014*. Dostopno prek: http://www.stat.si/StatWeb/prikazi_novico?id=5661&idp=17&headerbar=15 (1. avgust 2015).
 23. --- 2016a. *Meddržavne selitve*. Dostopno prek: http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/viewplus.asp?ma=H144S&ti=&path=../Database/Hitre_Repozitorij/&lang=2 (29. julij 2016).

24. --- 2016b. *Selitveno gibanje, Slovenija, 2015*. Dostopno prek: http://www.stat.si/StatWeb/prikazi_novico?id=6016&idp=17&headerbar=15 (29. julij 2016).
25. Strniša, Erna. 2009. Kaj za Slovenijo pomeni »beg možganov«. *RTVSLO*, 27. april. Dostopno prek: http://www.rtv slo.si/slovenija/kaj_za_slovenijo_pomeni_beg_mozganov/99476 (30. julij 2016).
26. Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. 2009. *Socialni razgledi 2008*. Dostopno prek: http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/socrazgledi/2008/SR_mobilnost1.pdf (10. junij 2016).
27. *Uredba Evropskega parlamenta in Sveta o statistikah selitev in mednarodni zaščiti*. Ur. l. EU 199/23. Dostopno prek: http://eur-lex.europa.eu/legal_content/SL/TXT/?uri=CELEX%3A32007R0862 (30. julij 2016).
28. Vlada Republike Slovenije. 2005. *Poročilo delovne skupine za pripravo možnih ukrepov za uveljavitev migracijske politike Republike Slovenije – ocena stanja na področju migracijske in integracijske politike v Republiki Sloveniji 2005*. Dostopno prek: http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/cns/doc/0612091251160_100v1_14.doc (10. junij 2016).
29. *Zakon o tujcih (ZTuj-2)*. Ur. l. RS 50/2011. Dostopno prek: https://www.uradni_list.si/1/content?id=104275 (10. julij 2016).
30. Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. 2012. *Letno poročilo 2011*. Dostopno prek: http://www.ess.gov.si/_files/3851/LETNO_POROCILO_ZRSZ_2011.pdf (20. maj 2016).
31. --- 2016a. *Prost dostop na trg dela*. Dostopno prek: http://www.ess.gov.si/delodajalci/zaposlovanje_in_delo_tujcev/prost_dostop_na_trg_dela (30. julij 2016).
32. --- 2016b. *Zaposlovanje hrvaških državljanov*. Dostopno prek: http://www.ess.gov.si/delodajalci/zaposlovanje_in_delo_tujcev/zaposlovanje_hrvaskih_delavcev (29. julij 2016).
33. --- 2016c. *Zaposlovanje in delo državljanov tretjih držav*. Dostopno prek: http://www.mdds.gov.si/si/delovna_podrocja/trg_dela_in_zaposlovanje/delovne_migracije/zaposlovanje_in_delo_drzavljanov_tretjih_drzav/ (30. julij 2016).

PRILOGA

PRILOGA A: VPRAŠALNIK

1. Katero fakulteto oz. študijsko smer ste obiskovali v Sloveniji? Ali ste jo uspešno zaključili?
2. Katero univerzo oz. smer ste obiskovali v tujini? V kateri državi/mestu? Ali ste program uspešno zaključili?
3. Ste se v Sloveniji uspešno zaposlili glede na pridobljeno izobrazbo?
4. Ste se v tujini uspešno zaposlili glede na pridobljeno izobrazbo?
5. V kateri državi/mestu trenutno prebivate in kakšno delo opravljate? Ali ste zadovoljni s plačilom?
6. Ste bili zadovoljni s ponudbo na trgu dela v Sloveniji?
7. Ste zadovoljni s ponudbo na trgu dela v tujini? V čem se razlikuje od slovenske?
8. Ste v tujini dobili delo hitreje kot v Sloveniji? Če da, v kolikšnem času?
9. Kateri je bil glavni razlog za odhod v tujino?
10. Katere so prednosti, ki jih po vašem mnenju prinaša delo v Sloveniji?
11. Katere so prednosti, ki vam jih prinaša delo v tujini?
12. Katere so prednosti/slabosti, ki jih prinaša bivanje v tujini?
13. Bi se vrnil v Slovenijo? Kdaj in pod kakšnimi pogoji?

14. Ali v Sloveniji aktivno iščete zaposlitev? Ali ste na poslovni ravni s Slovenijo še povezani?